

प्रति,

१. विभागीय कृषि सहसंचालक, -----(सर्व)
२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, -----(सर्व)

विषय- सन २०२१-२२ मध्ये राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी करिता मार्गदर्शक सूचना...

- संदर्भ :**
१. केंद्र शासनाच्या <http://farmech.dac.gov.in> या संकेत स्थळावरील कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानाबाबत सुधारीत मार्गदर्शक सूचना -२०२०-२१
 २. शासन निर्णय क्र. कृयायो -०८१८/प्र.क्र.२३१/१४ -अ, दि. १२ सप्टेंबर २०१८
 ४. शासन निर्णय क्र. कृयायो -१०२१/प्र.क्र.१७९/१४ -अ, दि. २६ ऑक्टोबर २०२१.
 ५. शासन पत्र क्र. कृयायो -५२१/ प्रक्र ९५/ १४ अ, दि. २४ नोव्हेंबर २०२१.
 ६. शासन पत्र क्र. डीबीटी/१०२१/प्रक्र १७५/१४ अ, दि. २१ ऑक्टोबर २०२१
 ७. पत्र क्र.नयो/रायो/२०२१-२२/गुनि५/नक्र १५१/३६१४० दि. २९ ऑक्टोबर २०२१

शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नामध्ये वाढ करण्यासाठी तसेच कृषी क्षेत्रामध्ये उर्जेचा वापर वाढविण्यासाठी सन २०१४-१५ पासून केंद्र पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान राज्यामध्ये राबविण्यात येत आहे. केंद्र शासनाने कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियानाच्या सुधारीत मार्गदर्शक सूचना २०२०-२१ निर्गमित केल्या असून त्या केंद्र शासनाच्या <http://farmech.dac.gov.in> या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहेत.

कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानाशिवाय राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान, राष्ट्रीय तेलबिया व तेलताड अभियान आणि राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान यासारख्या विविध केंद्र पुरस्कृत योजनांमधून कृषि यांत्रिकीकरण घटकासाठी निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो. असे असले तरीही शेतकऱ्यांच्या मागणीच्या प्रमाणात पुरेसा निधी उपलब्ध होत नाही. या बाबी विचारात घेऊन शासन दि. १२ सप्टेंबर २०१८ अन्वये राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण कार्यक्रम राज्यामध्ये राबविण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे.

सन २०२१-२२ मध्ये राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण कार्यक्रमासाठी ₹९० कोटी निधीस दि. २६ ऑक्टोबर २०२१च्या शासन निर्णयान्वये राज्य शासनाची प्रशासकीय व वित्तीय मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे. शासन निर्णय दिनांक २४ नोव्हेंबर २०२१ अन्वये पहिल्या टप्प्यात ₹७५ कोटी निधी वितरीत करण्यात आला आहे. याप्रमाणे सन २०२१-२२ मध्ये राज्यात राबविण्यात येणाऱ्या राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत असून त्या कृषि विभागाच्या <http://krishi.maharashtra.gov.in> या संकेतस्थळावरही उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत. मंजूर केलेल्या कार्यक्रमाचे मर्यादित सन २०१५-१६ चे कृषी गणनेनुसार जिल्हानिहाय एकूण खातेदार संख्या, सन २०१९-२० चे पेरणीखालील जिल्हानिहाय क्षेत्र, मागील वर्षाचा मंजूर कार्यक्रम व आतापर्यंत झालेला खर्च आणि जिल्हानिहाय कृषी क्षेत्रातील उर्जेचा वापर यावर आधारित कार्यक्रमाचे लक्षांक कृषि आयुक्तालय स्तरावर जिल्हा निहाय निश्चित करण्यात आले असून दि. २९ ऑक्टोबर २०२१ रोजीच्या पत्रान्वये कळविण्यात आले आहेत. शासन पत्र दि. २१ ऑक्टोबर २०२१ अन्वये प्राप्त सूचनानुसार मागील वर्षातील अनुभव विचारात घेऊन mahadbtmahait.gov.in या संकेतस्थळावर मूळ लक्षांकाच्या तीन पट प्रमाणातील लक्षांक भरण्यात आले आहेत व त्यानुसार लाभार्थी निवडीसाठी सोडतही काढण्यात आली आहे.

सदर कार्यक्रमाची अंमलबजावणी केंद्र शासनाच्या कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणेच करावयाची आहे. सदर उप अभियानातील घटक क्र.३ कृषी यंत्र सामुग्री व उपकरणे खरेदीसाठी अर्थसहाय्य व घटक क्र. ४ भाडे

तत्वावरील कृषि यांत्रिकीकरण सेवेसाठी कृषि औजारे बँक स्थापनेसाठी अर्थसहाय्य या दोन घटकांची अंमलबजावणी राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण कार्यक्रमांतर्गत करण्यात येणार आहे.

अ) कृषि यंत्र सामुग्री व उपकरणे खरेदीसाठी अर्थसहाय्य

१. **पार्श्वभूमी :** राज्यातील शेतकऱ्यांना कृषि यंत्रसामुग्री/औजारे खरेदीस प्रोत्साहित करणे व त्याद्वारे कृषि यांत्रिकीकरणास प्रोत्साहन देणे हा सदर घटकाचा प्रमुख उद्देश आहे.

२. घटकाचा उद्देश :

- १) शेतकऱ्यांना कृषि यांत्रिकीकरणास प्रोत्साहन देणे.
- २) विभागनिहाय पीक रचनेनुसार आवश्यक असलेली व पूर्वतपासणी केलेली दर्जेदार कृषि औजारे खरेदीसाठी शेतकऱ्यांना अनुदान उपलब्ध करून देणे.
- ३) शेतकऱ्यांना त्यांच्या गरजेनुसार व मागणी प्रमाणे कृषि यंत्रसामुग्री/औजारे उत्पादने अनुदानावर उपलब्ध करून देणे.
- ४) कृषि उत्पादन प्रक्रियेत अद्ययावत यंत्रसामुग्रीच्या वापरासाठी प्रोत्साहित करणे.

३. घटकाच्या अंमलबजावणीची प्रक्रिया :

३.१ **इच्छुक शेतकऱ्यांनी Mahadbt पोर्टल द्वारे अर्ज करणे :** शासनाच्या संदर्भीय दि. ४ नोव्हेंबर २०२० च्या शासन परिपत्रकात नमूद केल्यानुसार कृषि विभागाच्या योजनांची महाडीबीटी पोर्टल द्वारे अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनमान्यता देण्यात आलेली आहे. कृषि विभागाच्या योजनांची महाडीबीटी पोर्टल द्वारे अंमलबजावणी करण्यासाठी एकात्मिक संगणकीय प्रणाली विकसित केली आहे. या प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना त्यांच्या पसंतीच्या बाबीच्या निवडीचे स्वातंत्र्य देण्यात आले असून शेतकऱ्यांनी शेतीशी निगडित विविध बाबीकरिता अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. सदर बाबी ज्या योजनेतून देता येऊ शकतील त्या योजनांतर्गत पात्र शेतकऱ्यांची संगणकीय सोडत पद्धतीने निवड करण्यात येणार आहे. यामुळे योजनांच्या अंमलबजावणीत पारदर्शकता व सुसूत्रता येऊन वरिष्ठ स्तरावरून योजनाच्या अंमलबजावणीच्या प्रगतीचे प्रभावी सनियंत्रण करणे शक्य होणार आहे.

कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांतर्गत यांत्रिकीकरणाच्या अनेक बाबीकरिता अर्थसहाय्य करण्यात येते. या प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना एका अर्जाद्वारे सर्व योजनांसाठी अर्ज करण्याची सुविधा २४x७ उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. शेतकऱ्यांच्या सोयीसाठी सर्व योजनांसाठी यांत्रिकी करणाचे पुढील सामायिक घटक विकसित केलेले आहेत.

अ.क्र.	घटक	समाविष्ट बाबी
१	कृषि यांत्रिकीकरण	ट्रॅक्टर , पावर टिलर, स्वयंचलित यंत्र व औजारे, ट्रॅक्टर व पावर टिलर चलित यंत्र व औजारे, पिक संरक्षण साधने, मनुष्य व बैल चलित औजारे, प्रक्रिया युनिट्स, भाडे तत्वावर कृषि यंत्र व औजारे सेवा पुरवठा केंद्राची उभारणी (CHC)/(औजारे बँक) ई.

शेतकऱ्यांनी उपरोक्त घटकांतर्गत उपलब्ध असलेल्या विविध बाबीपैकी आपल्या पसंतीच्या बाबीची निवड करून त्याचा अर्जात समावेश करावयाचा आहे. याप्रकारे बाबीची निवड पूर्ण झाल्यानंतर शेतकऱ्यांनी online अर्ज सादर करावयाचा आहे. उपरोक्त घटकांपैकी ज्या बाबी “ शेतकरी गट/एफ.पी.ओ/एफपीसी/सहकारी संस्था ” यांना लागू असतील त्याकरिता ते अर्ज करू शकतील. महाडीबीटी पोर्टलवर “वैयक्तिक शेतकरी” आणि “ शेतकरी गट/एफ.पी.ओ/एफपीसी/सहकारी संस्था ” यांनी अर्ज सादर केल्यानंतर त्यावरील पुढील प्रक्रियेची कार्यपद्धती एकसमान असेल.

४ - लाभार्थी निवड - एकत्रित संगणकीय सोडत

शासन परिपत्रक क्रमांक ०९१९/प्रक्र २२१/१४- अे दिनांक ४/११/२०२० नुसार महाडीबीटी पोर्टलवर कृषि विभागाने विकसित केलेल्या प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांचा कोणत्याही विशिष्ट योजनेस अर्ज घेण्यात येत नसून तो शेती निगडीत विविध बाबीसाठी घेण्यात येत आहे आणि त्या बाबीकरिता कोणत्या योजनेतून लाभ देता येईल याबाबत संगणकीय प्रणाली एकत्रित सोडतीमध्ये निर्णय घेईल.त्यानुसार कृषि यांत्रिकीकरण अंतर्गत विविध घटकासाठी ज्या ज्या योजनेमधून अनुदान उपलब्ध होईल त्या त्या योजनेतून संगणकीय प्रणालीतून होणाऱ्या सोडतीनुसार लाभ देण्यात येईल. महाडीबीटी पोर्टलद्वारे कृषि विभागाच्या सर्व योजनांसाठी तालुकास्तरावर एकत्रित संगणकीय सोडत काढण्यात येणार आहे,त्यामुळे शेतकऱ्यांना यांत्रिकीकरण या घटकासाठी योजनानिहाय स्वतंत्र अर्ज करण्याची आवश्यकता नसून त्यांनी अर्ज केलेल्या बाबी ज्या ज्या योजनेतून उपलब्ध असतील त्या सर्व योजनांसाठी अर्जाचा विचार केला जाईल.

शेतकऱ्यांनी औजारे बँक /CUSTOM HIRING CENTER (वैयक्तिक शेतकरी, गट /FPOs ई) यासाठी अर्ज केलेल्या बाबीची तालुकास्तरावर एकत्रित संगणकीय सोडत काढण्यात येईल, तथापि ज्या घटकासाठी /प्रवर्गासाठी तालुका स्तरावर पुरेसा आर्थिक लक्षांक उपलब्ध होणार नाही त्यासाठी जिल्हा स्तरावर संगणकीय सोडत काढण्यात येईल.

संगणकीय प्रणालीद्वारे सर्व योजनांसाठी एकत्रित सोडत काढण्यात येईल.सोडतीत प्रत्येक तालुका /जिल्ह्यातील निवड झालेल्या लाभार्थ्यांची यादी योजना व प्रवर्गानिहाय पोर्टलवर प्रसिद्ध करण्यात येईल .

संगणकीय सोडतीत निवड झालेल्या शेतकऱ्यांना त्यांच्या मोबाईल क्रमांकावर लघु संदेशाद्वारे (SMS) त्यांच्या निवडीबाबत अवगत करण्यात येईल. तसेच क्षेत्रीय कर्मचाऱ्याद्वारे देखील संबंधित लाभार्थीस विहित कालवधीत आवश्यक कागदपत्रांची पूर्तता करण्याबाबत अवगत करण्यात येईल.

५. लक्षांक वितरण

आर्थिक वर्षात उपलब्ध होणारा एकूण निधी विचारात घेऊन राज्य स्तरावरून जिल्ह्यांना व तालुक्यांना आर्थिक लक्षांक वाटप पुढील निकषांच्या आधारे करण्यात येईल.

१ . सर्व जिल्ह्यांना 'खातेदारांची संख्या', 'पेरणी खालील क्षेत्र', मागील वर्षाचा मंजूर कार्यक्रम व आतापर्यंत झालेला खर्च आणि जिल्हानिहाय कृषी क्षेत्रातील उर्जेचा वापर या प्रमुख निकषांवर प्रचलीत योजनांतर्गत यांत्रिकीकरण घटकासाठी एकूण आर्थिक लक्षांकातून जिल्हानिहाय लक्षांक पोर्टलवर आयुक्तालय स्तरावरून ऑनलाईन देण्यात येतील.

२. राज्य पुरस्कृत कृषी यांत्रिकीकरण कार्यक्रमासाठी संपूर्ण निधी हा सर्वसाधारण प्रवर्गातून उप लब्ध होणार आहे तथापि अनु.जाती व अनु.जमाती प्रवर्गाचे शेतकरी या योजनेतून निवड झाल्यास लाभ घेऊ शकतील.

३. मंजूर लक्षांकाच्या ३० टक्के निधी महिला खातेदारासाठी तर ५ टक्के निधी दिव्यांग व्यक्तीसाठी आरक्षित असेल. पुरेशा प्रमाणात व उपलब्ध निधी एवढे महिला व दिव्यांग शेतकऱ्यांचे अर्ज प्राप्त नसतील तर सदर निधी इतर खातेदार शेतकऱ्यांना वापरता येईल. उपलब्ध निधीपेक्षा जास्त प्रमाणात महिला शेतकऱ्यांचे अर्ज प्राप्त झाले असतील तर त्याच प्रवर्गातील सर्वसाधारण निधीमधून प्रथम प्राधान्याने महिला शेतकऱ्यांना अनुदान देय राहिल.

४ . एकत्रित सोडत प्रक्रियेनंतर काही योजनांसाठी कमी अर्ज प्राप्त झाल्यामुळे तालुका /जिल्हा स्तरावर आर्थिक लक्षांक शिल्लक राहिल्यास, जिल्हा स्तरावरून पुनश्च शेतकऱ्यांना अर्ज करण्यासाठी स्थानिक वृत्तपत्रामधून प्रेस नोटद्वारे आवाहन करण्यात यावे व नव्याने प्राप्त होणाऱ्या अर्जासाठी पुन्हा एकत्रित संगणकीय सोडत प्रक्रिया राबवून संबंधित तालुका /जिल्ह्यातील लाभार्थी निवडण्यात येतील. यानंतरही आर्थिक लक्षांक शिल्लक राहिल्यास संबंधित योजनेंतर्गत अतिरिक्त निधीची मागणी असलेल्या

तालुका /जिल्हा /विभागास निधीचे फेरवितरण करण्याबाबत यथास्थिती जिल्हा /विभाग आणि राज्य स्तरावरून (कृषि आयुक्तालय) यथोचित निर्णय घेण्यात येईल. जेणेकरून तेथील प्रतीक्षाधीन यादीतील पात्र ठरणाऱ्या शेतकऱ्यांना लाभ देता येईल. ५.योजनेतर्गत आर्थिक लक्षांकाचे फेरवितरण करतेवेळी प्रचलित कार्यपद्धतीनुसार प्रथमता तालुकास्तरावर अतिरिक्त ठरलेल्या लक्षांकाचे जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी जिल्ह्यांतर्गत निधीची मागणी असलेल्या अन्य तालुक्यांना मागणीच्या प्रमाणात फेरवितरण करावे. जिल्हास्तरावर अतिरिक्त ठरलेल्या लक्षांकाचे विभागातील अन्य जिल्ह्यातील निधीची मागणी असलेल्या तालुक्यांना विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी मागणीच्या प्रमाणात फेरवितरण करावे. विभागस्तरावर अतिरिक्त ठरलेल्या लक्षांकाचे अतिरिक्त निधीची मागणी असलेल्या राज्यातील तालुका/जिल्ह्यांना कृषि आयुक्तालय स्तरावरून मागणीच्या प्रमाणात फेरवितरण करण्यात येईल.

वित्तीय लक्षांकाचे व्यवस्थापन

यांत्रिकीकरण योजनांच्या (कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियान व राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण)वित्तीय लक्षांकाच्या वित्तीय व्यवस्थापनाचे कामकाज कृषि आयुक्तालय स्तरावरून करण्यात येईल. सदर योजनांकरिता प्रतीवर्ष प्राप्त होणारा वित्तीय लक्षांक महा-डीबीटी पोर्टलवर भरणे, त्याचे जिल्हा / (तालुका निहाय शक्य झाल्यास) व प्रवर्ग निहाय (सर्वसाधारण /अनु जाती /अनु जमाती /महिला/दिव्यांग ई) वितरण करणे, आवश्यकतेनुसार त्याचे फेरवितरण करणे ई कामासाठी व योजनेच्या वित्तीय लक्षांकाचे महा-डीबीटी पोर्टलवर व्यवस्थापन करण्यासाठी विविध सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत. त्यानुसार आयुक्तालय स्तरावरून कार्यवाही करण्यात येईल.आयुक्तालयातील कृषि उपसंचालक (किटकनाशके व औजारे) हे कृषि यांत्रिकीकरण योजनेसाठी योजना व्यवस्थापक (Scheme Manager) असतील व त्यांचेवर कृषि यांत्रिकीकरण योजनेच्या वित्तीय लक्षांकाच्या व्यवस्थापनाची जबाबदारी असेल.

६. क्षेत्रीयस्तरावर पार पाडावयाची कामे

६.१ शेतकऱ्यांच्या अर्जाची /कागदपत्राची छाननी व पूर्वसंमती प्रदान करणे

१.संगणकीय सोडतीत ज्या योजनेतर्गत शेतकऱ्यांची (वैयक्तिक शेतकरी व गट /FPOs) निवड झालेली असेल, त्या योजनेकरिता कृषि विभागाने निश्चित केलेल्या बहुस्तरीय पद्धतीने अर्जाची व कागदपत्राची छाननी करण्यात येईल व छाननीअंती पात्र ठरलेल्या शेतकऱ्यांना पूर्वसंमती आदेश online निर्गमित करण्यात येतील, तसेच SMS द्वारे सूचना देण्यात येतील. याशिवाय क्षेत्रीय कर्मचाऱ्याद्वारे देखील संबंधीत शेतकऱ्यास अवगत करण्यात यावे.

२.महा डीबीटी पोर्टलवर कृषि विभागाच्या विविध योजनांतर्गत लाभ घेण्यासाठी प्राप्त होणाऱ्या अर्जाची छाननी बहुस्तरीय पद्धतीने करण्यात येणार असून त्याकरिता महा- डीबी टी पोर्टलवर विविध टप्पे (DESK) निर्माण केलेले आहेत.

३.लाभार्थी शेतकऱ्याच्या अर्जाची वेगवेगळ्या टप्प्यावर छाननी करावयाची असून त्याबाबतची कार्यपद्धती User Manual मध्ये तपशीलवार नमूद केलेली असून सदर User Manual हे <http://workflow.mahaonline.gov.in> या लिंक वर उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहे.तसेच या संदर्भात वेळोवेळी होणाऱ्या बदलानुसार आवश्यक कार्यवाही करावी.

४.प्राप्त अर्ज व कागदपत्रांची प्रत्येक डेस्कद्वारे विहित कालावधीत पडताळणी करून पात्र शेतकऱ्यांना पूर्वसंमती आदेश तालुका कृषि अधिकारी यांनी निर्गमित करण्यात यावेत. सदर आदेश शेतकऱ्यांना त्यांच्या महाडीबीटी पोर्टल वरील खात्या (लॉगिन) मध्ये उपलब्ध होतील.तसेच संबंधीत शेतकऱ्यास क्षेत्रीय कर्मचाऱ्याद्वारे देखील अवगत करण्यात यावे.

५. पूर्वसंमती आदेश मिळालेल्या शेतकऱ्यांना क्षेत्रीय कर्मचाऱ्याद्वारे कालमर्यादेबाबत अवगत करावे. अशा प्रकारे अवगत करूनही पूर्वसंमती आदेश मिळालेल्या शेतकऱ्यांपैकी जे शेतकरी त्यांना मंजूर केलेल्या बाबींची विहित कालावधीत अंमलबजावणी करणार

नाहीत त्यांची पूर्वसंमती तालुका कृषी अधिकारी स्तरावरून रद्द करण्यात यावी त्याप्रमाणे शिल्लक निधीच्या मर्यादेत सोडत पद्धतीने पुढील शेतकऱ्यांची निवड करण्यात येईल व संबंधितांना त्याप्रमाणे अवगत करण्यात येईल .

६. महा- डीबीटी अंतर्गत योजनेच्या अंमलबजावणीशी निगडित असलेल्या क्षेत्रीय अधिकारी /कर्मचा-र्यांना उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या लॉगिन आयडी व पासवर्ड द्वारे महा-डीबीटी पोर्टलवर येऊन आपल्या लॉगिनला प्राप्त झालेल्या अर्जाचा निपटारा विहित मुदतीत करावयाचा आहे.

७. प्रत्येक डेस्कवर येणाऱ्या अर्जाचा निपटारा करण्याबाबत महा -डीबीटी पोर्टलवर विशिष्ट कालावधी विहित करण्यात येईल (SLA), सर्व अधिकारी /कर्मचारी यांनी या कालावधीत अर्जाचा निपटारा करणे आवश्यक राहिल.

८. लाभार्थ्यांच्या निवडीनंतर त्यांनी दिलेल्या प्रस्तावाची पडताळणी झाल्यानंतर, तो लाभार्थी, आणि घेऊ इच्छित असलेले ट्रॅक्टर अथवा यंत्र/औजार अनुदानास पात्र ठरते किंवा नाही याची तालुका कृषि अधिकारी यांनी पूर्ण खात्री करावी. अनुदानाचे लाभासाठी निवड झालेल्या औजाराचा मागील ५ वर्षात कोणत्याही योजनेतून लाभ दिलेला असल्यास पुनश्च लाभ देण्यात येऊ नये.

९. अशाप्रकारे, अनुदानास पात्र असल्याबाबत तालुका कृषि अधिकाऱ्यांची खात्री पटलेल्या लाभार्थ्यांना ट्रॅक्टर अथवा यंत्र/औजार खरेदी करण्यास पूर्वसंमती द्यावी . तसेच क्षेत्रीय कर्मचाऱ्यांद्वारे देखील संबंधीत शेतकऱ्यास अवगत करावे .

१०. शेतकऱ्यांना गुणवत्तापूर्ण यंत्र/औजारांचा पुरवठा व्हावा म्हणून शेतकऱ्यांनी केंद्र व राज्य शासनाच्या अधिकृत सक्षम संस्थांनी ज्या कृषि यंत्र/औजारांचे रीतसर परिक्षण (Testing) करून ते BIS अथवा अन्य सक्षम संस्थांनी निश्चित केलेल्या प्रमाणकानुसार (Standards/Specification) असल्याचे प्रमाणित केले असेल अशाच यंत्र/औजारांना पूर्वसंमती प्रदान करावी.

११. पूर्वसंमती मिळालेल्या लाभार्थ्यांनी बाजारातील अधिकृत विक्रेत्याकडून यंत्र/औजारांची खरेदी करताना संपूर्ण रक्कम स्वतःच्या बँक खात्यातून इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने/धनादेश/धनाकर्षाद्वारे किंवा रोखीने विक्रेत्यास रक्कम अदा करावी.

वरीलप्रमाणे खातरजमा न करताच पूर्वसंमती पत्र दिली जाणार नाहीत याबाबत तालुका कृषी अधिकारी यांनी दक्षता घ्यावी अन्यथा अशा प्रकरणी संबंधितांना वैयक्तिकरीत्या जबाबदार धरण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

६.२ देयक सादर करणे, मोका तपासणी व भौगोलिक स्थान निश्चिती (GeoTagging):-

१. मंजूर केलेल्या बाबींपैकी ज्या बाबींची खरेदी करावयाची असेल त्या बाबींची शेतकऱ्यांनी खुल्या बाजारपेठेतून आपल्या पसंतीच्या उत्पादकाच्या अधिकृत विक्रेत्यामार्फतच खरेदी करावी व देयकाची (जी .एस.टी. क्रमांकासह) छायांकित प्रत (Scan Copy) महा- डी बी टी पोर्टलवर सादर (Upload) करावी .

२. यांत्रिकीकरण योजनेच्या बाबतीत खरेदी करण्यात येणारे ट्रॅक्टर, पॉवर टिलर व कम्बाईन हार्वेस्टर केंद्र शासनाच्या मान्यता प्राप्त यादीतील असल्याची खात्री करावी . इतर औजाराच्या बाबतीत केंद्र शासनाच्या दि.१९ सप्टेंबर २०१८ रोजीच्या पत्रान्वये तपासणी अहवालाच्या वैधतेबाबत तपासणी संस्थांनी स्पष्ट उल्लेख करण्याबाबत सूचित केले आहे. त्यानुसार दि.१९ सप्टेंबर २०१८ नंतर जारी करण्यात आलेल्या तपासणी अहवालावर वैधतेचा उल्लेख असल्याची खात्री करावी. त्यापूर्वीचे तपासणी अहवाला संदर्भात पत्रात देण्यात आलेल्या कालमर्यादानुसार वैधतेची खात्री करावी. केंद्र शासनाच्या दि.१९ सप्टेंबर २०१८ रोजीच्या पत्रामध्ये सूचित केल्यानुसार **सन २०२१-२२ साठी मार्च २०१४ पूर्वीचे कोणतेही तपासणी अहवाल वैध राहणार नाहीत.**

३. शेतकऱ्यांनी देयकाची प्रत महा-डीबीटी पोर्टलवर सादर (Upload) केल्यानंतर कृषि विभागाचे संबंधित अधिकारी /कर्मचारी लाभार्थी शेतकऱ्यांस प्रत्यक्ष भेट देऊन खरेदी केलेल्या बाबींची मोका तपासणी करतील.

४ .ते देयकाची मुळ प्रत व आवश्यक असल्यास इतर दस्तऐवजाच्या मूळ प्रती देखील तपासतील.

५. मोका तपासणीच्या वेळीच यंत्र/औजाराचे जिओ टॅगिंग करण्यात यावे . संबंधित यंत्र /औजाराचे भौगोलिक स्थान निश्चिती (Geo Tagging) करतील आणि त्यांचा मोका तपासणी अहवाल महा-डीबी टी पोर्टलवर सादर करतील.

६. सदर मोका तपासणीचे कामकाज (वैयक्तिक लाभार्थी व औजारे बँका) मोबाईल अॅप्लिकेशनद्वारे करावयाचे असून त्याप्रमाणे सोय उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

७ . अनुदानाची शिफारस करताना जीएसटी रक्कम वगळून खरेदीच्या रकमेवर परिगणना करण्यात यावी.

७. अनुदान मर्यादा :-

शासन निर्णय दिनांक २४ नोव्हेंबर २०२१ अन्वये घोषित केल्यानुसार ट्रॅक्टरसाठी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, अल्प व अत्यल्प भूधारक आणि महिला लाभार्थींना किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १.२५ लाख यापैकी कमी असेल ते आणि इतर लाभार्थींना किमतीच्या ४० टक्के किंवा रु. १.०० लाख यापैकी कमी असेल ते याप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. इतर औजारांसाठी कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियानाच्या केंद्र शासनाने निर्धारित केलेल्या उच्चतम मर्यादा किंवा संबंधित औजाराचे किमतीची निर्धारित टक्केवारी यापैकी कमी असेल ते यानुसार अनुदान देय राहिल.

महा-डीबीटी पोर्टलवर निवड झालेल्या औजारासाठी कमाल अनुदान मर्यादा दर्शविण्यात येते परंतु मोका तपासणीचे वेळी संबंधित अधिकारी/ कर्मचारी यांनी प्रत्यक्ष देयकाचे आधारे अनुदानाची गणना करून शिफारस करावी. महा-डीबीटी पोर्टलवर निवड झालेल्या औजाराचे संदर्भात कमी किंवा जास्त क्षमतेच्या त्याच औजाराची खरेदी करण्यास मुभा राहिल तथापि जास्त क्षमतेच्या औजारासाठी अनुदान मर्यादा ही मूळ निवड झालेल्या औजाराप्रमाणेच राहिल आणि कमी क्षमतेच्या औजारासाठी अनुदानाची गणना ही प्रत्यक्ष खरेदी केलेल्या औजाराचे क्षमतेनुसारच करावी. या संदर्भात दि.३.५.२०२१ रोजीच्या पत्रान्वये उदाहरणासह सविस्तर स्पष्टीकरण देण्यात आलेले आहे.

तसेच ट्रॅक्टर/ पॉवर टिलर चलित औजाराच्या बाबतीत महा-डीबीटी पोर्टलवर निवड झालेली HP श्रेणी विचारात न घेता संबंधित औजाराच्या तपासणी अहवालामध्ये दर्शविल्यानुसार आवश्यक असलेली HP क्षमता विचारात घ्यावी व त्याप्रमाणे अनुदानाची परिगणना करावी. एकाच औजारासाठी वेगवेगळ्या HP श्रेणीमधून वेगवेगळे अनुदान जाणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

८. लाभार्थी शेतकऱ्यांना अनुदान वितरण

१.यंत्र /औजार खरेदीचे देयक सादर करणे (Upload) व क्षेत्रीय अधिकारी /कर्मचारी यांची मोका तपासणीची कार्यवाही पूर्ण झाल्यानंतर कृषि विभागाने निश्चित केलेल्या बहुस्तरीय पद्धतीने छाननी करण्यात येईल व छाननीअंती लाभार्थी शेतकऱ्यांना अनुदान वितरणाची शिफारस क्षेत्रीय स्तरावरील यंत्रणेकडून केली जाईल.

२.शासन निर्णय क्रमांक GAD-मातस -२०१८/C.R.१३८/S .१/३९ दिनांक १२/१०/२०१८ अन्वये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार राज्यस्तरावरून (कृषि आयुक्तालय) केंद्रीय पद्धतीने लाभार्थी शेतकऱ्यांच्या आधार क्रमांकाशी संलग्न बँक खात्यातच अनुदानाची रक्कम जमा करण्यात येईल.

३.कृषि आयुक्तालय स्तरावरून योजनेचे देयक कोषागारास पाठविणे व कोषागाराने उपलब्ध करून दिलेल्या निधीचे वितरण करण्याची जबाबदारी सहायक संचालक (लेखा -१),कृषि आयुक्तालय यांची राहिल. आयुक्तालय स्तरावरून जिल्हा स्तरावर व पुढे लाभार्थीस अनुदान वितरण करण्याची कार्यवाही PFMS प्रणालीद्वारे करण्यात येईल.

९ . सुरक्षात्मक उपाययोजना :-

The Dangerous Machinery (Regulation) Act,1983,Act No.35 बाबत केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना २०२०-२१ मधील परिच्छेद ६.३.२ (xv) नुसार कार्यवाही करावी. याबाबत जे शेतकरी अनुदानावर विविध यंत्रे औजारे

खरेदी करणार आहेत व त्याचा स्वतः अथवा चालकाद्वारे वापर करणार आहेत त्यांना त्यांचा स्वतःचा अथवा त्यांचेद्वारे नेमणूक करण्यात येणाऱ्या चालकाचा “प्रधानमंत्री सुरक्षा बिमा योजना” अथवा “प्रधानमंत्री जीवन ज्योती बिमा योजना” मध्ये भाग घेण्यास प्रोत्साहित करावे.

ब) भाडे तत्वावरील कृषि यांत्रिकीकरण सेवेसाठी कृषि औजार बँक स्थापनेकरिता अर्थसहाय्य

१. पार्श्वभूमी :

राज्यातील बहुतांश भाग कोरडवाहू असल्याने कृषि औजारे/उपकरणे शेतकऱ्यांना स्वतः खरेदी करण्यास मर्यादा येतात. याकरिता कृषि औजारांच्या सेवा सुविधा शेतकऱ्यांना प्रचलीत भाडेदरापेक्षा कमी दराने उपलब्ध करून देण्याचे दृष्टीने कृषि औजारे सेवा सुविधा केंद्रे (कृषि औजारे बँक) स्थापन करणे हा प्रमुख उद्देश आहे.

२. घटकाचे उद्देश :

१. जिल्ह्यामध्ये ज्या भागात कृषि क्षेत्रात उर्जा वापराचे प्रमाण कमी आहे तेथे यांत्रिकीकरणस प्रोत्साहन देणे.
२. सदर क्षेत्रातील पीक रचनेनुसार पिकाच्या पेरणीपासून काढणीपश्चात प्रक्रियेपर्यंत शेतकऱ्यांना माफक दराने यांत्रिकीकरणाची सेवा - सुविधा भाडेतत्वावर उपलब्ध करून देणे.
३. लहान व सिमांतीक शेतकऱ्यांना कृषि यांत्रिकीकरण सुविधेचा लाभ देणे.
४. या प्रक्रियेत नोंदणीकृत प्रगतीशील शेतकरी गट, शेतकऱ्यांचे नोंदणीकृत गट, बचत गट व कृषि उत्पादक कंपनी यांचा अंतर्भाव करून माफक भाडे तत्वावर शेतकऱ्यांना कृषि यांत्रिकीकरण सेवा सुविधा पुरविणे व सामुग्रीची देखभाल करणे.
५. कृषि उत्पादन प्रक्रियेत अद्ययावत यंत्रसामुग्रीचा वापर करणे.

३. लाभार्थी निवडीची कार्यपध्दती -

लाभार्थी निवडीची कार्यपध्दती महा -डीबीटी पोर्टलवर घटक क्रमांक ३ कृषि यंत्रसामुग्री व उपकरणे खरेदीसाठी अर्थसहाय्य साठी दिलेल्या कार्यपध्दतीप्रमाणेच असेल.

या घटकाचा लाभ घेण्याकरिता अर्जदाराने पुढील कागदपत्रे सादर केली असणे आवश्यक आहे.

१. संस्थेचे नोंदणी प्रमाणपत्र.
२. लाभार्थी अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती प्रवर्गातील असल्यास त्याबाबत प्राधीकृत अधिकाऱ्यांनी दिलेल्या वैध जात प्रमाणपत्राची प्रत.
३. खरेदी करावयाच्या यंत्र/औजारे संचाचे दरपत्रक व परिक्षण अहवाल (Test Report)
४. संस्थेच्या बँक खात्याच्या पासबुकाच्या पहिल्या पृष्ठाची छायांकित प्रत.
५. संस्थेशी संबंधित व्यक्तीच्या बँक खात्यात अनुदान जमा करण्यास संस्थेने प्राधिकृत केले असल्यास प्राधिकृत केल्याचे पत्र व संबंधित व्यक्तीच्या आधार कार्ड/फोटो असलेल्या ओळखपत्राची स्वयंसाक्षांकित प्रत.

४. लाभार्थी निवडीनंतर करावयाची कार्यपध्दती -

लाभार्थीची निवड पूर्ण झाल्यानंतर सदर लाभार्थीस पुढील अटी व शर्ती मान्य करण्याचे अधिन राहून तालुका कृषि अधिकारी यांनी पुर्वसंमती प्रदान करावी.

- १) स्थापन करावयाच्या औजारे बँकेद्वारे शेती व्यवसायाशी निगडित कामे करणे बंधनकारक राहिल. इतर प्रकारच्या व्यापारी/ व्यवसायासाठी या सुविधेचा लाभ देता येणार नाही.
- २) संबंधित अर्जदाराकडे कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा पुरविण्यासाठी आवश्यक अनुभव, प्रशिक्षित, अनुभवी व पुरेसे मनुष्यबळ असणे बंधनकारक राहिल. तसेच, सदर यंत्रसामुग्री व उपकरणे सुरक्षित व सुस्थितीत ठेवण्यासाठी

आवश्यक जागा व शेडची व्यवस्था असणे बंधनकारक राहिल. जिल्ह्यातील पीकरचनेनुरूप आवश्यक असणाऱ्या जमीनीची पूर्वमशागत ते पीक काढणीपर्यंत तंत्रज्ञानासाठी आवश्यक सर्व यंत्रसामुग्री व उपकरणे संबंधितांनी माफक भाडे तत्वावर उपलब्ध करून त्यांच्या सेवा शेतकऱ्यांना वेळोवेळी पुरविणे बंधनकारक राहिल.

- 3) लाभधारकाने कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा शेतकऱ्यांना पुरविल्याबाबत आवश्यक अभिलेख ठेवणे व त्याचा नियमित अहवाल सादर करणे बंधनकारक राहिल. तसेच, याबाबत तपासणीच्या वेळी सर्व यंत्रसामुग्री/उपकरणे व अभिलेख सादर करणे बंधनकारक राहिल. अभिलेख नोंदणीचे प्रपत्र सहपत्रीत केले आहे.
- 4) सदर कार्यक्रमांतर्गत पुरविण्यात येणाऱ्या यंत्रसामुग्री व उपकरणे यांची नियमित देखभाल व दुरुस्ती करण्याची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधीत लाभधारकांची राहिल. संबंधीत सेवा-सुविधा केंद्रे व्यवस्थित चालविणे व वेळोवेळी त्यात सुधारणा करण्याची तयारी असणे आवश्यक राहिल.
- 5) सदर यंत्रसामुग्री व उपकरणे यांची आवश्यकतेनुसार परिवहन विभागाकडे नोंदणी(रजिस्ट्रेशन), विमा, कर भरण्याची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधीत लाभधारकांची राहिल.
- 6) यासाठी मार्गदर्शक सुचनांसोबत सहपत्रीत केलेल्या हमीपत्रानुसार बॉन्ड पेपरवर हमीपत्र सादर करणे संबंधीत लाभधारकांना बंधनकारक राहिल.
- 7) ₹ २५ लाखावरील खरेदीच्या कृषि औजारे बँकेच्या अनुदानासाठी प्रस्ताव बँककर्ज प्रकरणाद्वारे सादर करणे आवश्यक असून अनुदानाची रक्कम बँक एन्डेड सबसीडी स्वरूपात बँक खात्यात जमा केली जाईल. केंद्र शासनाच्या कृषि पायाभूत सुविधा निधीचा लाभ घेण्याची तरतूद देखील उपलब्ध आहे.
- 8) अशा प्रकरणी लाभार्थीने कर्जाकड रकमेची परतफेड करण्याचा कालावधी 4 वर्षांपेक्षा कमी नसावा. लाभार्थी सदर केंद्र ६ वर्ष पुर्ण होण्यापूर्वी ते हस्तांतरीत/ विक्री/ गहाण ठेऊ शकत नाही.
- 9) सदर लाभार्थ्यांस अनुदानावर मिळणाऱ्या औजारांचे कोणत्याही परिस्थितीत पुढील किमान ६ वर्षे हस्तांतरण, पुनर्विक्री किंवा गहाण ठेवता येणार नाहीत. या कालावधीत त्यांना कृषि औजारे सेवा सुविधा पुरविणे बंधनकारक राहिल.
- 10) स्थापन करावयाच्या औजारे बँकेसाठी औजारांची निवड ही स्थानिक पिक पद्धतीस अनुसरून संबंधित पिकाचे पूर्वमशागत ते काढणी पर्यंत विविध टप्प्यावरील आवश्यक कामांसाठी उपयोगात येतील अशा प्रकारे करावी. पूर्वसंमती देण्यापूर्वीच तालुका कृषि अधिकारी यांनी याबाबत खातरजमा करावी. केवळ ट्रॅक्टर व एखाद दुसरे औजार यासाठी पूर्वसंमती देण्यात येऊ नये.
- 11) प्रत्येक लाभधारक सेवा-सुविधा केंद्राची सेवा-सुविधा पुरविण्याची क्षमता किमान 10 हेक्टर प्रती दिवस आणि किमान ३०० हेक्टर प्रती कृषि हंगाम क्षेत्रासाठी असणे बंधनकारक राहिल.
- 12) औजारे बँक धारक /गटाने नामफलक लावणे बंधनकारक राहिल . त्यावर औजारे बँक धारकाचे /गटाचे नांव, संपर्क व्यक्तीचे नांव व संपर्क क्रमांक , स्थापना वर्ष नमूद करावे.
- 13) औजारे बँक धारक /गटाने उपलब्ध असलेल्या विविध यंत्र औजारांची यादी व सेवा-सुविधाचे प्रति एकर दर दर्शविणारा फलक तयार करून लावावा. सदर दर हे त्या भागातील प्रचलित दरापेक्षा २०% कमी असावेत.

ज्या संस्थांना / गटांना यापूर्वी कृषि यांत्रिकीकरण सेवा सुविधा पुरवठ्यासाठी लाभ देण्यात आला आहे अशा गटांची फेर निवड करण्यात येवू नये.

८. औजारे/ उपकरणांची निवड :

सदर उपअभियानातील घटक क्र ४ अंतर्गत केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचानामधील समविष्ट औजारानाच अनुदान अनुज्ञेय राहिल. स्थापन करावयाच्या औजारे बँकेसाठी औजारांची निवड ही स्थानिक पिक पद्धतीस अनुसरून संबंधित पिकाचे पूर्वमशागत ते काढणी पर्यंत विविध टप्प्यावरील आवश्यक कामांसाठी उपयोगात येतील अशा प्रकारे करावी. स्थानिक परिस्थितीनुरूप निवडक औजारांचा संच करून त्याप्रमाणे खरेदी करणे आवश्यक राहिल. याकरिता भांडवली गुंतवणुकीच्या ४० टक्के किंवा अनुदानाची उच्चतम मर्यादा यापैकी कमी असेल त्या मर्यादेपर्यंत अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

अ.क्र.	औजारे बँक स्थापनेचा खर्च	अनुदानाची उच्चतम मर्यादा	अर्थसहाय्य
१	₹१०.०० लाख पर्यंत	₹ ४.०० लाख	४० टक्के
२	₹२५.०० लाख पर्यंत	₹ १०.०० लाख	४० टक्के

९. अनुदान अदायगीची कार्यपध्दती -

कृषी औजारे बँकेच्या खरेदीचे देयक सादर करणे, मोक्या तपासणी वर नमूद केल्यानुसार कृषी यंत्र सामुग्री व उपकरणे खरेदीसाठी अर्थसहाय्य प्रमाणेच राहिल. कृषी औजारे बँके अंतर्गत औजारांच्या अनुदानाची परिगणना एकत्रित खर्चाच्या रकमेवर न करता यासाठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचानामध्ये शेवटच्या पृष्ठावर देण्यात आलेल्या उदाहरणानुसार करावी. संबंधित औजारासाठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचानामध्ये नमूद ४० टक्के मर्यादेतील उच्चतम मर्यादा किंवा देयाकानुसार जीएसटी वगळता रकमेच्या ४० पेक्षा यापैकी कमी असेल ते याप्रमाणे अनुदानाची परिगणना करावी. कोणत्याही परिस्थितीत केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचानामधील Annexure II(c) अन्वये संबंधित औजारासाठी नमूद ४० टक्के मर्यादेतील उच्चतम मर्यादेपेक्षा जास्त अनुदान जाणार नाही याची खात्री करावी.

कृषी औजारे बँकेच्या स्थापनेसाठी अर्थसहाय्य लाभ घेतलेल्या संस्था/गटांचा तपशील औजारांच्या यादिसह संबंधित ग्रामपंचायत फलकावर, मंडळ कृषि अधिकारी कार्यालय, तालुका कृषि अधिकारी कार्यालय, उपविभागीय कृषि अधिकारी कार्यालय, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालय, कृषि विभागाचे वार्ताफलक तसेच तलाठी कार्यालय, तहसीलदार कार्यालय व जिल्हाधिकारी कार्यालय येथील फलकावर प्रदर्शित करण्यात यावा.

१०. संनियंत्रण : स्थापित कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा केंद्रांचे (औजारे बँकेचे) पर्यवेक्षण जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी करावयाचे असून जिल्ह्यात स्थापन औजारे बँकांचे तालुकानिहाय भाड्याचे प्रती औजार, प्रती तास/दिवस, प्रती हेक्टर भाडेदर निर्धारित करून त्यानुसार भाडेआकारणी बाबत जिल्हा स्तरावर अंमलबजावणीचे सर्वस्वी संनियंत्रण करावे. सदर केंद्रे ज्या हेतूने स्थापन करण्यात येत आहेत त्यानुसार काम करतील, सदर क्षेत्रातील प्राधान्याने अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना प्रचलीत भाडे दरापेक्षा किमान २० टक्के कमी दराने सेवा-सुविधा पुरविली जाईल, केंद्रे पूर्ण क्षमतेने कार्यरत राहतील हे तपासण्याची, वेळोवेळी त्यांना सुचना देण्याची व आवश्यकतेनुरूप कार्यवाही करण्याची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची राहिल. याबाबत संबंधित उपविभागीय कृषि अधिकारी, तालुका कृषि अधिकारी यांचे समन्वयाने कार्यवाही करावी. त्यांचीही सदर प्रक्रीयेत तेवढीच जबाबदारी राहिल. स्थापित कृषि औजारे बँकेची नोंदणी केंद्र शासनाच्या "FARMS" या मोबाईल ॲप्लीकेशन मध्ये करून भाडे तत्वावर उपलब्ध औजारांची माहिती अद्यावत करणे बंधनकारक राहिल.

क) तपासणी संस्था व त्यांनी तपासणी करावयाच्या औजारांचा तपशील -

लाभार्थींनी खरेदी करावयाची औजारे केंद्रीय तपासणी संस्था किंवा केंद्र शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थांकडून तपासणी केलेली असणे बंधनकारक असून त्यांनाच अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

1) केंद्रीय प्रशिक्षण व तपासणी संस्था (FMTTI) - केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांमध्ये नमुद केल्यानुसार केंद्रीय प्रशिक्षण व तपासणी संस्था व त्यांनी तपासणी करावयाच्या औजारांचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	केंद्रीय तपासणी संस्थेचे नाव	तपासणी करावयाची औजारे/उपकरणे/मशीन्स
1	केंद्रीय कृषि मशीनरी प्रशिक्षण व तपासणी संस्था, बुधनी (CFMTTI, Budni)	ट्रॅक्टर, पॉवर टीलर व इतर स्वयंचलीत मशीन्स.
2	उत्तर क्षेत्रीय कृषि मशीनरी प्रशिक्षण व तपासणी संस्था, हिस्सार (NRFMTTI, Hissar)	पीक संरक्षण उपकरणे व इतर स्वयंचलीत पीक उत्पादक उपकरणे व मशीन्स.
3	दक्षीण क्षेत्रीय कृषि मशीनरी प्रशिक्षण व तपासणी संस्था, गार्लॅडीन (SRFMTTI, Garladinne)	पॉवर टीलर व इतर स्वयंचलीत पीक उत्पादक मशीन्स, पॉवर/उर्जा चलीत उपकरणे व मशीन्स.
4	उत्तर पूर्व क्षेत्रीय कृषि मशीनरी प्रशिक्षण व तपासणी संस्था, बीश्वनाथ चारीअली, आसाम (NERFMTTI, Biswanath Chariali (Assam))	पॉवर/उर्जा चलीत उपकरणे व मशीन्स. स्वयंचलीत नसलेली उपकरणे

2) केंद्र शासनाची मान्यता प्राप्त तपासणी केंद्रे (FMTC) -

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांमध्ये स्वयंचलीत नसलेली सर्व औजारे/उपकरणे यांची तपासणी परिशिष्ट क्र. V मधील नमुद तपासणी संस्थांनी करावी असे नमुद केले आहे. त्याव्यतिरीक्त भारतीय मानक संस्थेचे वैध मानांकनधारक औजारांनाही अनुदान अनुज्ञेय राहिल. परिशिष्ट क्र. V नुसार मान्यता दिलेल्या ३४ तपासणी संस्थांचा तपशील सोबत सहपत्रित करण्यात येत आहे. सदर तपशील केंद्र शासनाच्या (<http://farmech.dac.gov.in>) संकेत स्थळावरही उपलब्ध आहे.

ड) तपासणी/परीक्षण प्रमाणपत्र /पुरावा सादर करण्याची आवश्यकता नसलेली औजारे —

१ . ट्रॅक्टर, पॉवर टीलर्स व कम्बाईन हार्वेस्टर

केंद्र शासनाने योजनांतर्गत पुरवठ्यासाठी अनुदानास पात्र असलेल्या ट्रॅक्टर, पॉवर टीलर्स व कम्बाईन हार्वेस्टरच्या मॉडेलसची यादी केंद्र शासनाच्या संकेत स्थळावर (<http://farmech.dac.gov.in>) उपलब्ध करून दिली जाते व वेळोवेळी अद्यावत करण्यात येते. त्याप्रमाणे अद्यावत यादी वेळोवेळी क्षेत्रीय स्तरावरदेखिल निर्गमित केली जात असून सुलभतेच्या दृष्टीने सदर यादी कृषि विभागाच्या <http://krishi.maharashtra.gov.in> या संकेत स्थळावर सुध्दा प्रसिध्द केली जाते. **ट्रॅक्टर्स व पॉवर टीलर्सच्या यादीत वेळोवेळी अंतर्भाव केल्या जाणाऱ्या मॉडेलसचा अद्यावत तपशील उपरोक्त संकेत स्थळावरून पहावा. ट्रॅक्टर्स व पॉवर टीलर्सच्या केंद्र शासनाने शिफारस केलेल्या यादीतील मॉडेल/मेकलाच अनुदान अनुज्ञेय असून केंद्र शासनाच्या यादीव्यतिरीक्त इतर ट्रॅक्टर्स व पॉवर टीलर्सला अनुदान देय राहणार नाही.** तसेच केंद्र शासनाच्या यादीतील ट्रॅक्टर्स व पॉवर टीलर्स करीता लाभार्थीस तपासणी प्रमाणपत्र/पुरावा सादर करण्याची आवश्यकता नाही, केंद्र शासनाच्या यादीमध्ये समाविष्ट असल्याबाबत पत्राचे पहिल्या पांनाची व संबंधित मॉडेल नमूद असलेल्या पानाची छायांकित प्रत देखील पोर्टलवर अपलोड केल्यास ग्राह्य धरता येईल.

२. इतर औजारांच्या बाबतीत केंद्र शासनाच्या दि.१९ सप्टेंबर २०१८ रोजीच्या पत्रान्वये तपासणी अहवालाच्या वैधतेबाबत तपासणी संस्थांनी स्पष्ट उल्लेख करण्याबाबत सूचित केले आहे. त्यानुसार दि.१९ सप्टेंबर २०१८ नंतर जारी करण्यात आलेल्या तपासणी अहवालावर वैधतेचा उल्लेख असल्याची खात्री करावी. त्यापूर्वीचे तपासणी अहवाला संदर्भात पत्रात देण्यात आलेल्या कालमर्यादानुसार वैधतेची खात्री करावी.

३. आयुक्तालयाचे पत्र जा.क्र/उत्पादक माहिती/एम्बास/२०१८-१९/२२८/गुनि-५/२०१७, दि. १६ मे २०१८ अन्वये उत्पादकांना त्यांचे उत्पादीत यंत्र/ औजारांवर परिक्षण अहवाल क्रमांक व मॉडेल क्रमांक Emboss करणेबाबत कळविले आहे. त्यानुसार संबंधीत कंपनीने यंत्र/ औजारांवर परिक्षण अहवाल क्रमांक व मॉडेल क्रमांक Emboss करणे आवश्यक राहिल.

इ) अहवाल : सदर कार्यक्रमांतर्गत भौतिक/आर्थिक साध्याचा अहवाल विहित प्रपत्रात नियमितपणे दर महीन्याच्या 2 तारखेपर्यंत सादर करणे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना बंधनकारक राहिल.

• तपासणी टक्केवारी -

योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी संनियंत्रण अधिका-यांनी पुढीलप्रमाणे खर्चाच्या प्रमाणात तपासणी करावी. संनियंत्रण तपासणी अहवालाचा नमुना सोबत जोडला आहे. (प्रपत्र-२)

अधिकारी	तपासणी टक्केवारी
१. विभागीय कृषि सहसंचालक	०.५ टक्के
२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	१ टक्के
३. उपविभागीय कृषि अधिकारी	५ टक्के
४. तालुका कृषि अधिकारी	२५ टक्के
५. मंडळ कृषी अधिकारी	५० टक्के
६. कृषी पर्यवेक्षक	१०० टक्के

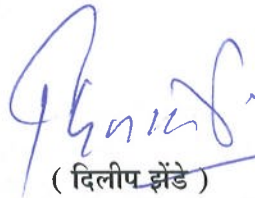
सदर मार्गदर्शक सुचना कृषि विभागाच्या <http://krishi.maharashtra.gov.in> या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत.

इतर बाबी : महा-डीबीटी पोर्टलवर कृषी यांत्रिकीकरण घटकाच्या अंमलबजावणीसाठी क्षेत्रीय स्तरावर येणाऱ्या अडचणीचे निराकरण करण्यासाठी वेळोवेळी सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत . त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी. सदर सूचनांचा संदर्भ खालीलप्रमाणे आहेत.

१. जा.क्र./वाकृआ/२०२०-२१/नक्र १०८/९०९२/२०२१, दि.०८.०३.२०२१
२. जा.क्र./वाकृआ/२०२०-२१/नक्र १०८/१०३५७/२०२१, दि.१७.०३.२०२१
३. जा.क्र./कृयाउअ/गुनि५/नक्र १०८/१३४९० /२०२१, दि.०८.०४.२०२१
४. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /१४७९४ /२०२१, दि.०३.०५.२०२१
५. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /२२२५३ /२०२१, दि.१३.०७.२०२१
६. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /२२९४४ /२०२१, दि.१९.०७.२०२१
७. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /२७६८४/२०२१, दि.२५.०८.२०२१
८. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /३०४९० /२०२१, दि.१७.०९.२०२१
९. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /३१९४४/२०२१, दि.२८.०९.२०२१
१०. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /३८४१५ /२०२१, दि.२४.११.२०२१
११. जा.क्र./महा-डीबीटी/२०२०-२१/गुनि५/नक्र १२४ /३८९८० /२०२१, दि.२६.११.२०२१

सदर मार्गदर्शक सुचना कृषि विभागाच्या <http://krishi.maharashtra.gov.in> या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत

सोबत : प्रपत्रे

(दिलीप झेंडे)

कृषि संचालक (नि. व गु. नि.)
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

प्रत - माहितीस्तव सादर -

१. मा. प्रधान सचिव (कृषि), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२. श्री.श्रीकांत आंडगे, अवर सचिव, कृषि- १४ अ, कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२.
३. कृषी उपसंचालक, आयुक्त कृषी कक्ष, कृषी आयुक्तालय पुणे -१

प्रपत्र-१ राज्य पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण : कृषिअवजारे/मशिनरी/उपकरणे खरदीसाठी अर्थसहाय्याचे दर

अ.न.	कृषिऔजाराचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरीव महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
अ	ट्रॅक्टर (०८-७० पी.टी.ओ.एच.पी.)	१.२५ लाख	५० टक्के	१.०० लाख	४० टक्के
ब.	पॉवरटिलर(८ वी.एच.पी.आणित्यापेक्षाजास्त)	०.८५ लाख	५० टक्के	०.७० लाख	४० टक्के
क.	स्वयंचलीतभातलावणीयंत्र / पॅडीट्रान्सप्लान्टर				
१	स्वयंचलीतपॅडीट्रान्सप्लान्टर (४ रांगा/ओळी)	१.५० लाख	५० टक्के	१.२० लाख	४० टक्के
२	४ पेक्षाजास्त - ८ रांगा	५.०० लाख	५० टक्के	४.०० लाख	४० टक्के
३	८ पेक्षाजास्त - १६ रांगा	८.०० लाख	५० टक्के	६.५० लाख	४० टक्के
ड.	स्वयंचलीतयंत्रे				
१	स्वयंचलीतयंत्रे - रीपरकमबाईडर ३ व्हील	१.७५ लाख	५० टक्के	१.४० लाख	४० टक्के
२	स्वयंचलीतयंत्रे - रीपरकमबाईडर ४ व्हील	२.५० लाख	५० टक्के	२.०० लाख	४० टक्के
३	पॉवरवीडर (२ बीएचपीपेक्षाकमीईजीनऑपरेटेड)	०.२५ लाख	५० टक्के	०.२० लाख	४० टक्के
४	पॉवरवीडर(२ बीएचपीपेक्षाजास्तईजीनऑपरेटेड)	०.३५ लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
५	पॉवरवीडर (५ एच.पी.पेक्षाजास्तइंजिनऑपरेटेड)	०.६३ लाख	५० टक्के	०.५० लाख	४० टक्के
इ.	स्पेशलाईज्डस्वयंचलीतयंत्रे				
१	रीपर	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
२	पोस्ट होल डिगर /अगर	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
३	न्युमॅटीक/इतरप्लॅन्टर	०.९० लाख	५० टक्के	०.७० लाख	४० टक्के
	स्वयंचलीतफलोत्पादन यंत्रे				
१	ट्रॅक ट्रॉली	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
२	नर्सरी मेडिया फिलिंग मशीन	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
३	मल्टीपर्पज हायड्रोलिक सिस्टीम	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
४	पॉवर ऑपरेटेड टूल्स (प्रुनिंग, बर्डींग, प्रॅटिंग , शिअरिन्ग करिता)	०.५० लाख	५० टक्के	०.४० लाख	४० टक्के
१)	ट्रॅक्टर / पॉवरटिलर (२० बी.एच.पी.पेक्षाकमी)चलीतअवजारे / उपकरणे				
अ.	लॅन्डव्हेल्डपर्मेट, टीलेजवसीडबेडतयारकरण्यासाठीलागणारीअवजारे / उपकरणे				
१	पल्टी नांगर (सिंगल बॉटम), तव्याचा नांगर, मोगडा (कल्टीव्हेटर), वखर, लेवल ब्लेड, केज व्हील, फरो ओपनर, रिजर, विड स्लॅशर	०.२० लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
२	फरो ओपनर, बंड फॉर्मर, क्रस्ट ब्रेकर, रोटोकल्टीव्हेटर, रोटोपड्लर, पॉवर हॅरो	०.४० लाख	५० टक्के	०.३२ लाख	४० टक्के
३	चीजल नांगर	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
ब.	सोईंग, प्लान्टींग, रीपींगवडिगींगइक्विपमेंट				
१	पोस्ट होल डिगर, बटाटाप्लॅन्टर, बटाटा डिगर, भुईमूग डिगर, स्ट्रीप टील ड्रिल, ट्रॅक्टरचलित रीपर, ओनियन हार्वेस्टर, राइस स्ट्रॉ चॉपर, रेज्डबेडप्लॅन्टर, शुगरकेनकटर/स्ट्रीपरप्लॅन्टर, मल्टीक्रॉपप्लॅन्टर, रीजफरोप्लॅन्टर	०.३० लाख	५० टक्के	०.२४ लाख	४० टक्के
२	न्युमॅटीकप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलट्रान्सप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलसीडर, प्लास्टिक मल्व लेयिंग मशीन, रेज्डबेडप्लॅन्टर इन्काईन्डप्लेट मीटरिंग व शेप अॅटॅचमेंट)	०.५० लाख	५० टक्के	०.४० लाख	४० टक्के
३	सीडट्रिटींग ड्रम, सीडकमफर्टीलायझरड्रिल, अॅक्वाफर्टीसीडड्रिल	०.१५ लाख	५० टक्के	०.१२ लाख	४० टक्के
क.	इंटरकल्टीव्हेशनइक्विपमेंट				
१.	वीड स्लॅशर/ पावर विडर	०.२५ लाख	५० टक्के	०.२० लाख	४० टक्के
ड.	इक्विपमेंटफॉररेसीड्युमॅनेजमेंट / हेअॅन्डफोरेजइक्विपमेंट				
१	शुगरकेनशॅककटर, कोकोनट फ्रॉड चॉपर, स्ट्रॉरीपर, स्टबल शेवर	०.२५ लाख	५० टक्के	०.२० लाख	४० टक्के

अ.न.	कृषिऔजाराचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरीव महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
इ.	हारव्हेस्टींगअॅन्डश्रीगइक्विपमेंट (इंजिन/इलेक्ट्रीकमोटारचलीत ३ एचपीपेक्षाकमीवॉवरटीलरआणिट्रॅक्टरचलीत २० बीएचपीपेक्षाकमी)				
१	भुईमूग पॉड स्ट्रीपर, श्रेशर, मल्टीक्रॉपश्रेशर, पॅडीश्रेशर, ब्रश कटर, विनोइंग फॅन, मेझशेलेर, मॉवर, फलायल हार्वेस्टर, मॉवर श्रेडर	०.३० लाख	५० टक्के	०.२५ लाख	४० टक्के
फ	चाफ कटर (इंजिन/इलेक्ट्रीकमोटारचलीत ३ एचपीपेक्षाकमीवॉवरटीलरआणिट्रॅक्टरचलीत २० बीएचपीपेक्षाकमी)	०.२० लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
II)	ट्रॅक्टर (२० बी.एच.पी.पेक्षाजास्त ते ३५ बी.एच.पी.) चलीतऔजारे / उपकरणे				
अ.	लॅन्डव्हेलपमेंट, टीलेजवसीडबेडतयारकरण्यासाठीलागणारीऔजारे / उपकरणे				
१	पल्टी नांगर (सिंगल बॉटम), तव्याचा नांगर, कल्टीव्हेटर, वखर, लेवलर ब्लेड, केज व्हील, फरो ओपनर, रिजर, विड स्लॅशर	०.३० लाख	५० टक्के	०.२५ लाख	४० टक्के
२	रोटोपडलर, फरोओपनर, बंडफॉर्मर, क्रस्ट ब्रेकर, रोटोकल्टीव्हेटर, पॉवर हॅरो	०.६० लाख	५० टक्के	०.५० लाख	४० टक्के
३	रोटाव्हेटर ५ फुटपर्यंत	०.३५ लाख	५० टक्के	०.२८ लाख	४० टक्के
४	चिजल प्लो	०.२० लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
५	पल्टीनांगर हायड्रोलिक (डबल बॉटम)	०.७० लाख	५० टक्के	०.५६ लाख	४० टक्के
६	पल्टीनांगर मेकॅनिकल (डबल बॉटम)	०.४० लाख	५० टक्के	०.३२ लाख	४० टक्के
७	लेजर लॅंड लेवलर	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
ब.	सोईंग, प्लान्टींग, रीपींगवडिगींगइक्विपमेंट				
१	पोस्ट होल डिगर, बटाटाप्लॅन्टर, बटाटा डिगर, भुईमूग डिगर, ट्रॅक्टरचलित रीपर, ओनियन हार्वेस्टर, रेज्डबेडप्लॅन्टर, शुगरकेनकटर/ स्ट्रीपर, मल्टीक्रॉपप्लॅन्टर, रीजफरोप्लॅन्टर	०.४० लाख	५० टक्के	०.३२ लाख	४० टक्के
२	सीडड्रिल ७ टाइन, झीरोटीलमल्टीक्रॉप ७ टाइन, सीडकमफर्टीलायझरड्रिल ७ टाइन, सीडट्रिटींग ड्रम	०.१८ लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
३	डायरेक्ट राईस सीडर	०.२० लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
४	न्युमॅटीकप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलट्रान्सप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलसीडर, प्लास्टिक मल्वलेथिंग मशीन, रेज्डबेडप्लॅन्टर इन्काईन्डप्लेटप्लान्टर व शोपरअॅटॅचमेंटसह, अॅक्वाफर्टीसीडड्रिल	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
५	हॅपी / टर्बोसीडर ९ टाइन	०.७२ लाख	५० टक्के	०.५८ लाख	४० टक्के
क.	इंटरकल्टीव्हेशनइक्विपमेंट				
१.	ग्रास वीड स्लॅशर, पॉवर विडर	०.३५ लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
ड.	इक्विपमेंटफॉररेसीड्युमॅनेजमेंट / हेअॅन्डफोरेजइक्विपमेंट				
१	शुगरकेनश्रेशकटर, कोकोनट फ्रॉड चॉपर, स्टबल शेवर	०.४० लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
२	स्ट्रॉरीपर, रेक, ट्रेलर / ट्रॉली (५ टन क्षमतेपर्यंत)	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
३	बेलर (राउंड) (१४ किलो प्रति बेल पेक्षा कमी), फीड ब्लॉक मशीन (१००-२०० kg/hr)	१.५० लाख	५० टक्के	१.२० लाख	४० टक्के
४	स्ट्रॉ चॉपर/ श्रेडर/ मल्वर माउनटेड टायपी ५ फुट	०.६७ लाख	५० टक्के	०.५३ लाख	४० टक्के
५	ट्रेलर / ट्रॉली (३ टन क्षमतेपर्यंत)	०.६० लाख	५० टक्के	०.५० लाख	४० टक्के
६	नॅरो रेयर रिम (१ पेयर) ट्रॅक्टर साठी	०.०७ लाख	५० टक्के	०.०५ लाख	४० टक्के
इ	हारव्हेस्टींगअॅन्डश्रीगइक्विपमेंट (इंजिन / इलेक्ट्रीकमोटारचलीत ५ एचपीपेक्षाकमीवॉवरटीलरआणिट्रॅक्टरचलीत ३५ बीएचपीपेक्षाकमी)				
१	भुईमूग पॉड स्ट्रीपर, श्रेशर, मल्टीक्रॉपश्रेशर, पॅडीश्रेशर, ब्रश कटर, मेझशेलेर, मॉवर, फलायल हार्वेस्टर, मॉवर श्रेडर	०.४० लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
२	रीपरकमबाईडर (ट्रॅक्टरचलीत)	१.२५ लाख	५० टक्के	१.०० लाख	४० टक्के

अ.न.	कृषिऔजारचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरी व महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
फ	चाफ कटर (इंजीन/इलेक्ट्रीकमोटारचलीत ३ ते ५ एचपी व पाँवरटीलरआणिट्रॅक्टरचलीत ३५ बीएचपीपेक्षाकमी)	०.२८ लाख	५० टक्के	०.२२ लाख	४० टक्के
III)	ट्रॅक्टर (३५ बी.एच.पी.पेक्षाजास्त) चलीतअवजारे / उपकरणे				
अ.	लॅन्डड्रेव्हलप्लॅट, टीलेजवसीडबेडतयारकरण्यासाठीलागणारीअवजारे / उपकरणे				
१	मोल्ड बोर्ड नांगर, तव्याचा नांगर, कल्टीव्हेटर, वखर, लेवलर ब्लेड, केज व्हील, फरो ओपनर, रिजर	०.५० लाख	५० टक्के	०.४० लाख	४० टक्के
२	लेजर लँड लेवलर	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
३	रोटाव्हेटर ५ फुट	०.४२ लाख	५० टक्के	०.३४ लाख	४० टक्के
	रोटाव्हेटर ६ फुट	०.४४८ लाख	५० टक्के	०.३५८ लाख	४० टक्के
	रोटाव्हेटर ७ फुट	०.४७६ लाख	५० टक्के	०.३८१ लाख	४० टक्के
	रोटाव्हेटर ८ फुट	०.५०४ लाख	५० टक्के	०.४०३ लाख	४० टक्के
४	रोटो पडलर, रोटोकल्टीव्हेटर, पाँवर हॅरो (PTO ऑपरेटेड)	१.०० लाख	५० टक्के	०.८० लाख	४० टक्के
५	पल्टीनांगर हायड्रोलिक (डबल बॉटम)	०.७० लाख	५० टक्के	०.५६ लाख	४० टक्के
६	पल्टीनांगर मेकॅनिकल (डबल बॉटम)	०.४० लाख	५० टक्के	०.३२ लाख	४० टक्के
७	पल्टीनांगर हायड्रोलिक (ट्रिपल बॉटम)	०.८९५ लाख	५० टक्के	०.७१६ लाख	४० टक्के
८	पल्टीनांगर मेकॅनिकल (ट्रिपल बॉटम)	०.५० लाख	५० टक्के	०.४० लाख	४० टक्के
९	सबसाँडलर	०.५५ लाख	५० टक्के	०.४५ लाख	४० टक्के
१०	ट्रॅच मेकर, बंडफॉर्मर (PTO ऑपरेटेड)	१.५० लाख	५० टक्के	१.२० लाख	४० टक्के
११	बॅक होल लोडर डोझर ट्रॅक्टरचलीत	३.५० लाख	५० टक्के	२.८० लाख	४० टक्के
१२	फरोओपनर, बंडफॉर्मर	०.३० लाख	५० टक्के	०.२५ लाख	४० टक्के
१३	क्रस्ट ब्रेकर	०.३५ लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
ब.	सोईंग, प्लान्टींग, रीपींगवडिगींगइक्विपमेंट				
१	रेज्डबेडप्लॅन्टर	०.३५ लाख	५० टक्के	०.३० लाख	४० टक्के
२	सीडड्रिल /झिरो टील सीडड्रिल ९ टाईन व त्यापेक्षा जास्त , डायरेक्ट राईस सिडर	०.२० लाख	५० टक्के	०.१६ लाख	४० टक्के
३	ट्रॅक्टर चलीत रीपर, पोस्ट होल डिगर , बटाटाप्लॅन्टर, भुईमूग डिगर ,शुगरकेनकटर/ स्ट्रीपर/प्लॅन्टर , मल्टीक्रॉपप्लॅन्टर (९ टाईन व त्यापेक्षा जास्त), झीरोटीलमल्टीक्रॉपप्लॅन्टर(९ टाईन व त्यापेक्षा जास्त), रीजफरोप्लॅन्टर, कसावाप्लॅन्टर ९ टाईन व त्यापेक्षाजास्त, मॅन्युअर स्प्रेडर, प्लास्टिक मल्वलेयिंग मशीन, अॅक्वाफर्टीसीडड्रिल (९ टाईन व त्यापेक्षा जास्त), फर्टीलायझरस्प्रेडर (PTO ऑपरेटेड)	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
४	सीडकमफर्टीलायझरड्रिल ९ टाईन	०.२१३ लाख	५० टक्के	०.१७० लाख	४० टक्के
	सीडकमफर्टीलायझरड्रिल ११ टाईन	०.२४१ लाख	५० टक्के	०.१९३ लाख	४० टक्के
	सीडकमफर्टीलायझरड्रिल १३ टाईन	०.२६९ लाख	५० टक्के	०.२१५ लाख	४० टक्के
	सीडकमफर्टीलायझरड्रिल १५ टाईन	०.२८० लाख	५० टक्के	०.२२४ लाख	४० टक्के
५	बटाटा डिगर	०.४० लाख	५० टक्के	०.३५ लाख	४० टक्के
६	ओनियन हार्वेस्टर	०.८० लाख	५० टक्के	०.६५ लाख	४० टक्के
७	टर्बोसीडर/हॅपीसीडर				
	९ टाईन	०.७२८ लाख	५० टक्के	०.५८२ लाख	४० टक्के
	१० टाईन	०.७५६ लाख	५० टक्के	०.६०५ लाख	४० टक्के
	११ टाईन	०.७८४ लाख	५० टक्के	०.६२७ लाख	४० टक्के
८	सुपर सिडर	१.०५ लाख	५० टक्के	०.८४ लाख	४० टक्के
९	न्युमॅटीकप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलट्रान्सप्लॅन्टर, न्युमॅटीकव्हेजीटेबलसीडर	२.२५ लाख	५० टक्के	१.८० लाख	४० टक्के
१०	ऑटोमॅटिक राइस नर्सरी सोईंग मशीनरी	१.७५ लाख	५० टक्के	१.४० लाख	४० टक्के
११	रेज्डबेडप्लॅन्टरइन्काईन्डप्लेटप्लान्टरवशोपरअॅटॅचमेंटसह	०.९० लाख	५० टक्के	०.७० लाख	४० टक्के

अ.न.	कृषिऔजाराचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरी व महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
१२	वॅटरी ऑपरेटेड फर्टीलायझर स्प्रेडर / ब्रॉडकस्टर (३-५ लिटर क्षमता)	०.०३१ लाख	५० टक्के	०.०२५ लाख	४० टक्के
क.	इंटरकल्टीव्हेशनइक्विपमेंट				
१	वीडर (पी.टी.ओ.ऑपरेटेड)/ ग्रास वीड स्लॅशर	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
ड.	हारव्हेस्टींगअॅन्डश्रीगइक्विपमेंट (इंजीन/इलेक्ट्रीक मोटार चलीत ५ एचपी पेक्षा जास्त व पॉवरटीलरआण्ट्रक्टरचलीत ३५ बीएचपीपेक्षाजास्त)				
१	श्रेडर / मल्टीक्रॉपश्रेडर (< ४ टन /तास क्षमता), पॅडीश्रेडर, चाफ कटर, भुईमूग पॉड स्ट्रीपर, फॉरेज हार्वेस्टर, मेझरोलर, मॉवर, मॉवर श्रेडर, फलायल हार्वेस्टर	१.०० लाख	५० टक्के	०.८० लाख	४० टक्के
२	श्रेडर / मल्टीक्रॉपश्रेडर (> ४ टन /तास क्षमता)	२.५० लाख	५० टक्के	२.०० लाख	४० टक्के
३	कम्बाईन हार्वेस्टर (स्वयंचलित १४ फुट कटरबार सह)	८.०० लाख	५० टक्के	६.४० लाख	४० टक्के
४	कम्बाईन हार्वेस्टर (ट्रॅक्टर चलित १० फुट कटरबार सह)	३.०० लाख	५० टक्के	२.४० लाख	४० टक्के
५	कम्बाईन हार्वेस्टर (ट्रॅक्टर चलित ६ ते ८ फुट कटरबार सह)	११.०० लाख	५० टक्के	८.८० लाख	४० टक्के
६	कम्बाईन हार्वेस्टर (ट्रॅक्टर चलित ६ फुटपेक्षा कमी कटरबार)	७.०० लाख	५० टक्के	५.६० लाख	४० टक्के
७	रीपरकम्बाईडर (ट्रॅक्टरचलीत)	१.५० लाख	५० टक्के	१.२० लाख	४० टक्के
८	इनफिल्डर	०.६३ लाख	५० टक्के	०.५० लाख	४० टक्के
९	कॉटन प्लकर	०.०३५ लाख	५० टक्के	०.०२८ लाख	४० टक्के
इ.	इक्विपमेंटफॉररेसीड्युमॅनेजमेंट / हेअॅन्डफोरेजइक्विपमेंट				
१	शुगरकेनश्रेडरकटर	१.२५ लाख	५० टक्के	१.०० लाख	४० टक्के
२	कोकोनट फ्रॉडचॉपर	०.६३ लाख	५० टक्के	०.५० लाख	४० टक्के
३	हे रेक	१.५० लाख	५० टक्के	१.२० लाख	४० टक्के
४	बेलर (राउंड) (१४ ते १६ किलो प्रती बेल)	२.०० लाख	५० टक्के	१.६० लाख	४० टक्के
५	बेलर (राउंड) (१६ ते २५ किलो पेक्षा जास्त प्रती बेल)	५.५० लाख	५० टक्के	४.४० लाख	४० टक्के
६	बेलर (राउंड) (१८० ते २०० किलो प्रती बेल)	९.०० लाख	५० टक्के	७.२० लाख	४० टक्के
७	बेलर (रेक्टॅंग्युलर) (१८ ते २० किलो प्रती बेल)	६.०० लाख	५० टक्के	४.८० लाख	४० टक्के
८	वूड चिपर, ऊस खोडवा मॅनेजर	१.२५ लाख	५० टक्के	१.०० लाख	४० टक्के
९	स्ट्रॉ रिपर	१.३० लाख	५० टक्के	१.०४ लाख	४० टक्के
१०	फीड ब्लॉक मशीन (ताशी २०० किलो पेक्षा जास्त क्षमता)	३.०० लाख	५० टक्के	२.४० लाख	४० टक्के
११	स्टबल शेव्हर	०.८० लाख	५० टक्के	०.६४ लाख	४० टक्के
	स्ट्रॉ चॉपर / श्रेडर / मल्वर				
	अ) माउंटेड टाईप- ५ फुट	०.६७२ लाख	५० टक्के	०.५३८ लाख	४० टक्के
	ब) माउंटेड टाईप- ६ फुट	०.७२८ लाख	५० टक्के	०.५८२ लाख	४० टक्के
	क) माउंटेड टाईप- ७ फुट	०.७८४ लाख	५० टक्के	०.६३७ लाख	४० टक्के
	ड) माउंटेड टाईप- ८ फुट	०.८४ लाख	५० टक्के	०.६७२ लाख	४० टक्के
	इ) ट्रेल टाईप	१.२६ लाख	५० टक्के	१.०१ लाख	४० टक्के
	फ) कोम्बो टाईप	१.४० लाख	५० टक्के	१.१२ लाख	४० टक्के
१३	सुपर स्ट्रॉ मॅनेजमेंट सिस्टम कम्बाईन हार्वेस्टरला जोडण्यासाठी	०.५६ लाख	५० टक्के	०.४५ लाख	४० टक्के
१४	श्रब मास्टर / कटर कम स्प्रेडर, रोटरी स्ट्रॉ स्लॅशर	०.२५ लाख	५० टक्के	०.१८ लाख	४० टक्के
१५	ब्रिकेट मेकिंग मशीन (१०० किलो पर्यंत प्रतितास क्षमता)	२.९० लाख	५० टक्के	२.३२ लाख	४० टक्के
१६	ब्रिकेट मेकिंग मशीन (५०० ते १००० किलो प्रतितास क्षमता)	५.०० लाख	५० टक्के	४.०० लाख	४० टक्के
IV)	मनुष्य चलित/बैलचलित औजारे				
अ.	लॅन्डड्रेव्हलपमेंट, टीलेजवसीडबेडतयारकरण्यासाठीलागणारीअवजारे / उपकरणे				
१	मोल्ड बोर्ड नांगर, तव्याचा नांगर, कल्टीव्हेटर(मोगडा), वखर, लेव्हलर ब्लेड, फरो ओपनर, रीजर, पडलर	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
ब.	सॉईंग व प्लान्टींग इक्विपमेंट				
१	भात लावणी यंत्र, सीड कम फर्टीलायझर ड्रिल, रेज्ड बेड प्लॉटर, प्लॉटर, डिबलर, भात रोपवाटिकेसाठी औजारे, श्री पद्धतीसाठी मार्कर, बीज प्रक्रिया ड्रम, राईस व्हीट सीडर	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
२	ड्रम सीडर (४ पेक्षा कमी रांगा)	०.०३ लाख	५० टक्के	०.०२५ लाख	४० टक्के

अ.न.	कृषिऔजाराचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरीव महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
३	ड्रम सीडर (४ पैक्षा जास्त रांगा)	०.०४ लाख	५० टक्के	०.०३० लाख	४० टक्के
४	मॅन्युअल फर्टिलायझर स्प्रेडर/ ब्रॉडकास्टर	०.००७५ लाख	५० टक्के	०.००६ लाख	४० टक्के
ड. हारव्हेस्टिंग अँड थ्रेशींग इक्विपमेंट					
१	भुईमुग शेंगा तोडणी यंत्र, थ्रेशर, उफणणी पंखा, ट्री क्लायंबर, बागेसाठी हँड टूल, मका सोलणी यंत्र, स्पायरल ग्रेडर, फीड ब्लॉक मशीन	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
२	चाफ कटर (upto ३*)	०.०५ लाख	५० टक्के	०.०४ लाख	४० टक्के
३	चाफ कटर (above ३*)	०.०६३ लाख	५० टक्के	०.०५ लाख	४० टक्के
इ. इंटरकल्टीव्हेशनइक्विपमेंट					
१	ग्रास विड स्लॅशर, विडर, कोनोविडर, बागेसाठी हँड टूल	०.०१२ लाख	५० टक्के	०.०१० लाख	४० टक्के
व) फलोत्पादन/काढणीपश्चाततंत्रज्ञानउपकरणे					
स्वयंचलित/ पॉवरड्रीवन फलोत्पादन यंत्रे					
१	चेन साँ / व्हील बॅरो/ मॅगो ग्रेडर / प्लांटर आणि इतर फळ बागेसाठी सुलभ स्वयंचलित औजारे	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
मनुष्य चालित फलोत्पादन यंत्रे					
१	अल्युमिनियम शिडी , अल्युमिनियम खांब, प्लकर	०.१५ लाख	५० टक्के	०.१२ लाख	४० टक्के
अन्नधान्य / गळितधान्यवफलोत्पादनपीकांसाठीकाढणीपश्चाततंत्रज्ञानउपकरणे					
१	प्राथमिक प्रक्रियेकारिता काढणी पश्चात तंत्रज्ञान युनिटची स्थापना करणे, मूल्यवृद्धी, कमी खर्चाचे शास्त्रीय साठवणूकीसाठी पॅकिंग युनिट, उत्पादन क्षेत्रातील सह उत्पादन व्यवस्थापनासाठी तंत्रज्ञान	१.८० लाख	६० टक्के	१.५० लाख	५० टक्के
२	मीनीराईसमील	२.४० लाख	६० टक्के	२.०० लाख	५० टक्के
३	मीनीदाळमील	१.५० लाख	६० टक्के	१.२५ लाख	५० टक्के
४	मिलेट मिल	५.४० लाख	६० टक्के	४.५० लाख	५० टक्के
५	ऑईल मिल फिल्टर प्रेस सह, पॅकींग मशिने(सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	३.०० लाख	६० टक्के	२.५० लाख	५० टक्के
६	एक्स्ट्रॅक्टर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी), पोमेग्रेनेट एरील एक्स्ट्रॅक्टर, कस्टर्ड अॅपल पल्पर, डीहायड्रेशन युनिट/ प्रीकींग मशिने / ह्युमिडीफायर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	१.८० लाख	६० टक्के	१.५० लाख	५० टक्के
७	सर्व प्रकारचे पॉवर चालित डीहस्कर / शेलर/ थ्रेशर / हार्व्स्टर / डी स्पायकिंग/ डी-कोनिंग मशीन / पीलर/ स्प्लीटर/ स्ट्रिपर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	०.७५ लाख	६० टक्के	०.६० लाख	५० टक्के
८	सर्व प्रकारचे बाँईलर / स्टीमर/ ड्रायर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	१.०० लाख	६० टक्के	०.८० लाख	५० टक्के
९	सर्व प्रकारचे सोलर ड्रायर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी) ४०० ते १००० स्क्वे.फुट क्षेत्रासाठी	३.५० लाख	६० टक्के	३.०० लाख	५० टक्के
१०	सर्व प्रकारचे बॉशिंग मशीन (सर्व फळ/अन्न/गळीतधान्य पिकांसाठी), सर्व प्रकारचे ग्राईडर / पल्व्हरायझर/पॉलीशर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	०.६० लाख	६० टक्के	०.५० लाख	५० टक्के
११	सर्व प्रकारचे क्लीनर / ग्रेडर/ ग्रेडीयंट सेपरेटर/ स्पेसिफिक ग्रॅव्हिटी सेपरेटर (सर्व फळ/अन्नधान्य /गळीतधान्य पिकांसाठी)	१.०० लाख	५० टक्के	०.८० लाख	४० टक्के
व) पीकसंरक्षणउपकरणे					
१	मॅन्युअल स्प्रेअर नॅपसॅक / फुट/ बॅटरी ऑपरेटेड स्प्रेअर	०.००७५ लाख	५० टक्के	०.००६ लाख	४० टक्के
२	सोलर चालित नॅपसॅक स्प्रेअर	०.०१८ लाख	५० टक्के	०.०१५ लाख	४० टक्के
३	पॉवर नॅपसॅक स्प्रेअर/ पॉवर ऑपरेटेड स्प्रेअर (८-१२ लि.) (०.७५ एच पी पैक्षा कमी इंजिन)	०.०३१ लाख	५० टक्के	०.०२५ लाख	४० टक्के

अ.न.	कृषिऔजाराचा प्रकार	अ.जा., अ.ज., अल्पवअत्यल्पभुधारकशेतकरीव महिला		इतरलाभार्थीसाठी	
		मंजुरकमाल अनुदानमर्यादा प्रतीयंत्र/औजार	अनुदानाची टक्केवारी	मंजुरकमालअनु दानमर्यादाप्रतीयं त्र/औजार	अनुदानाचीटक्केवा री
१	२	३	४	५	६
४	पॉवर नॅपसॅक स्प्रेअर/ पॉवर ऑपरेटेड स्प्रेअर(१२ ते १६ लि.): (०.७५ ते १.०० एचपी इंजिन)	०.०३८ लाख	५० टक्के	०.०३ लाख	४० टक्के
५	पॉवर नॅपसॅक स्प्रेअर/ पॉवर ऑपरेटेड स्प्रेअर (१६ पेक्षा जास्त लि.): (१.०० एचपी पेक्षा जास्त इंजिन)	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
६	पॉवर नॅपसॅक मिस्ट ब्लोअर स्प्रेअर कम डस्टर (१.०० एच पी पेक्षा कमी इंजिन)	०.१० लाख	५० टक्के	०.०८ लाख	४० टक्के
७	ट्रॅक्टर ऑपरेटेड स्प्रेयर (एयर कॅरीयर/असीस्टेड)	१.२५ लाख	५० टक्के	१.०० लाख	४० टक्के
८	ट्रॅक्टर ऑपरेटेड स्प्रेयर (बूम टाईप)	०.३७ लाख	५० टक्के	०.२८ लाख	४० टक्के
९	इको फ्रेंडली लाईट ट्रॅप	०.०१५ लाख	५० टक्के	०.०१२ लाख	४० टक्के
१०	ट्रॅक्टर ऑपरेटेड इलेक्ट्रो स्टॅटिक स्प्रेअर	२.५० लाख	५० टक्के	२.०० लाख	४० टक्के
११	बर्ड स्केरर	०.७५ लाख	५० टक्के	०.६० लाख	४० टक्के
VI)	वैशिष्ट्यपूर्ण औजारे				
१	सोलर चलित प्राणी प्रतिबंधक जैव ध्वनिक उपकरण (सोलर पॅनेलसह)	०.३५ लाख	५० टक्के	०.२८ लाख	४० टक्के
२	सोलर चलित प्राणी प्रतिबंधक जैव ध्वनिक उपकरण (सोलर पॅनेल शिवाय)	०.२५ लाख	५० टक्के	०.२० लाख	४० टक्के
३	रोपवाटिकेत रोप वाढविण्यासाठी सोलर ऑपरेटेड / इलेक्ट्रिक ऑपरेटेड हायड्रोपोनिक मशीन(५०० किलो क्षमतेपेक्षा कमी)	३.०० लाख	५० टक्के	२.४० लाख	४० टक्के
४	रोपवाटिकेत रोप वाढविण्यासाठी सोलर ऑपरेटेड / इलेक्ट्रिक ऑपरेटेड हायड्रोपोनिक मशीन (५०० व ५०० किलो क्षमतेपेक्षा जास्त)	६.०० लाख	५० टक्के	४.८० लाख	४० टक्के

टीप : ट्रॅक्टर वगळता उर्वरित औजारांसाठी केंद्र शासनाकडून वेळोवेळी अद्ययावत करण्यात येणाऱ्या यादीमध्ये समाविष्ट असलेल्या औजाराना निर्धारित दरानुसार अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

प्रपत्र - २
कृषि यांत्रिकीकरण : तपासणी अहवाल

1. तपासणी दिनांक :-
2. योजनेचे नाव :-
3. लाभार्थीचे नांव :-
4. पत्ता- गाव :-, तालुका :-, जिल्हा :-
दुरध्वनी / मोबाईल क्र. :-
5. लाभार्थी प्रवर्ग अ) क्षेत्रानुसार प्रवर्ग :- ब) सामाजिक प्रवर्ग:-
6. आधार कार्ड क्र. :-----
7. प्रत्यक्ष तपासणीत आढळून आलेल्या यंत्र/औजारांचा तपशील:-
 - 1) यंत्र/औजाराचे तांत्रिक नाव
 - 2) यंत्र/औजाराचे उत्पादक कंपनीचे नाव
 - 3) यंत्र/औजाराचे पुरवठादाराचे/ विक्रेत्याचे नाव
 - 4) यंत्र/औजाराचा मॉडेल/मेक/लॉट क्रमांक व एच. पी.
 - 5) यंत्र/औजाराचा तपासणी अहवाल क्र./BIS प्रमाणपत्र क्र.
 - 6) यंत्र/औजार खरेदी दिनांक -
 - 7) यंत्र/औजार प्रत्यक्ष प्राप्त (डिलिव्हरी)दिनांक
 - 8) ट्रॅक्टर चलित औजारांसाठी ट्रॅक्टरचा आवश्यक एच. पी.
8. बिलाचा व अनुदानाचा तपशील -

अ.क्र.	औजाराचे तांत्रिक नाव /तपशील	बिलाचा तपशील			तपासणी अधिकाऱ्याने अनुदानासाठी शिफारस केलेली रक्कम
		बील क्र.	दिनांक	बीलानुसार खरेदीची रक्कम	
1.					

9. शेतकऱ्यांने खरेदी केलेल्या ट्रॅक्टर/यंत्र/औजाराची रक्कम स्वतःच्या बँक खात्यातून दिली आहे काय? होय/नाही असल्यास त्याचा तपशील - इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने/धनादेश/धनाकर्ष -
10. उत्पादक कंपनीने यंत्र/औजारावर परिक्षण अहवाल क्रमांक व मॉडेल क्रमांक कोरला आहे काय? होय/नाही.
11. शेतकऱ्यांने खरेदी केलेले ट्रॅक्टर/यंत्र/औजाराचे मॉडेल/मेक पुर्वसंमती पत्रात नमुद केल्यानुसार आहे काय? होय/नाही.
12. यंत्रसामुग्री व औजारे यांच्या नोंदणीबाबत, विम्याबाबत, कर भरणा, वॉरन्टीबाबत केलेली कार्यवाही.
वरीलप्रमाणे ट्रॅक्टर/यंत्रे/औजाराची तपासणी मी स्वतः केली असून ट्रॅक्टर/यंत्रे/औजार सुस्थितीत असल्याचे आढळले. योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार देय असलेली अनुदानाची रक्कम रक्कम रु. (अक्षरी रुपये) शेतकऱ्याचे बँक खात्यात जमा करण्यात आली आहे.

स्थळ :-
दिनांक :-

स्वाक्षरी :-
अधिकाऱ्याचे नाव :-
पदनाम :-
मुख्यालय :-

प्रपत्र-३
हमीपत्र नमुना
(₹ १०००/- च्या बॉन्डपैपरवर)

(कृषी विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या केंद्र पुरस्कृत कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानांतर्गत भाडेतत्वावर सेवा सुविधा पुरविणारे
औजारे बँक स्थापणे : भाडेतत्वावर सेवा सुविधा पुरविणारे केंद्र स्थापन करण्याबाबत लाभधारकाने द्यायचे हमीपत्र)

मी, _____ (संपूर्ण नाव व पत्ता), वय _____ वर्षे,
धारण केलेले पद _____ केंद्राचा प्राधिकृत प्रतिनिधी या नात्याने कृषि विभागास हमीपत्र लिहून
देतो की,

- 1.मी स्वतः कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा पुरवीण्यासाठी सक्षम असून त्या अनुषंगाने यापूर्वी केलेल्या कामांबाबत प्रमाणित तपशील सोबत जोडला आहे./आमची संस्था नोंदणीकृत असून नोंदणी क्र. ----- वर्ष ----- आहे. संस्थेचे नोंदणी प्रमाण पत्राची साक्षांकीत प्रत सोबत सहपत्रीत केली आहे.
- 2.आमच्या संस्थेस कृषि क्षेत्राशी निगडित कामाचा व्यापक अनुभव आहे. संस्थेच्या मेमोरॅन्डम ऑफ असोसिएशन मध्ये कृषि विषयक कामांचा स्पष्ट उल्लेख असून कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधेचा संस्थेस अनुभव आहे. त्याबाबत कागदपत्रे सोबत सहपत्रीत केली आहेत.
- 3.कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानांतर्गत भाडेतत्वावर सेवा सुविधा पुरविणारे औजारे बँक स्थापणे व भाडेतत्वावर कृषि यांत्रिकीकरण सेवा सुविधा पुरविणारे केंद्रे स्थापन करण्याबाबत आमची संस्था इच्छूक असून त्यासाठी आवश्यक मनुष्यबळ व प्रशिक्षित तांत्रिक कर्मचारी वृंद आमच्याकडे/संस्थेकडे उपलब्ध आहे.
- 4.केंद्र स्थापन करण्यासाठी आमच्या जिल्ह्यातील पीक रचनेनुसार सर्व कृषि औजारांची सुरुवातीस स्वखर्चाने ₹लाख पर्यंत रकमेची औजारे खरेदी करण्यास मी/संस्था तयार आहे. त्यासाठी आवश्यकतेनुरूप बँक कर्ज प्रकरण करण्याची जबाबदारी माझी/संस्थेची राहिल व त्यासाठी येणारा सर्व खर्च मी/संस्था करेल. प्रत्यक्ष औजारे खरेदी नंतर अनुदानाची रक्कम औजारे खरेदीच्या पावत्या सादर केल्यानंतर व प्रत्यक्ष तपासणी करुन आमच्या बँक खात्यात जमा केली जाईल याची मला सुस्पष्ट कल्पना असून त्यास माझी पूर्णतः संमती आहे.
- 5.अनुदानावर कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा केंद्रासाठी खरेदी करण्यात येणाऱ्या संयंत्रे/औजारे/उपकरणे यांचे किमान सहा वर्षे हस्तांतरण, पुर्नविक्री किंवा गहाणवट करता येणार नाही याची मला स्पष्ट कल्पना असून त्यास माझी संमती आहे. अशा प्रकारे हस्तांतरण, पुर्नविक्री किंवा गहाणवट केल्यास अनुदानापोटी मिळालेली संपूर्ण रक्कम व्याजासह एकरकमी वसूल करण्यास माझी विनाशर्त अनुमती आहे.
- 6.अनुदानाचा लाभ घेतल्याने त्याद्वारे प्राप्त करुन घेण्यात येणाऱ्या औजारांद्वारे/उपकरणांद्वारे जवळपासच्या गावात शेतकऱ्यांना भाडेतत्वावर कृषि यांत्रिकीकरण सेवा-सुविधा माफक दरात/शासनाने निर्धारित केलेल्या दरात उपलब्ध करुन देण्यास मी बांधील राहिल याची मला कल्पना असून त्यास माझी संमती आहे.
- 7.सदर संयंत्रे, औजारे, उपकरणे यांची निगा राखणे, देखभाल-दुरुस्ती करणे याची सर्वस्वी जबाबदारी आमची राहिल, याची मला कल्पना असून त्यास माझी संमती आहे.
- 8.याबाबत शासनाने ठरवून दिलेल्या प्रपत्रात नियमीतपणे अहवाल सादर करण्याची माझी जबाबदारी आहे तसेच अभिलेख नोंदवही नमुना प्रपत्रात ठेवण्याची हमी मी देत आहे.
- 9.योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार अशा केंद्रांसाठी इतर लागू असणाऱ्या सर्व जबाबदाऱ्या पार पाडण्याची मी/संस्था हमी देत आहे.
10. वरील व या अनुषंगाने शासनास आवश्यक सर्व बाबी व नियमांचे पालन करण्याची मी/संस्था या हमीपत्राद्वारे हमी देत आहे.

लिहून घेणार

लिहून देणार

(-----)

(-----)

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी

पदनाम -----

साक्षीदार

1. -----.

2. -----.

(वरील हमीपत्र नमुन्यादाखल देण्यात येत असून याबाबत कायदेशीर तरतुदींचे अनुषंगाने सरकारी वकील किंवा विधी सल्लागारांच्या मदतीने आवश्यकते स्थानीक गरजेनुरुप बदल करण्यास हरकत नाही.)

प्रपत्र - ४

कृषि औजारे बँकेने भाडे तत्वावर औजारे पुरवठ्याबाबत ठेवावयाच्या अभिलेख नोंदवहीचा नमुना

अ. क्र.	तारीख	भाड्याने औजारे सेवा पुरविलेल्या शेतकऱ्याचे नाव	त्यांचा पत्ता, संपर्क दुरध्वनी क्र.	भाड्याने दिलेल्या औजाराचा प्रकार	वापराचा कलावधी (तास)	भाड्याचा दर (₹) औजार प्रकार निहाय रु/तास/दिवस क्षेत्र	भाड्याची एकूण रक्कम (₹)	कृषि औजारे बँक धारकाची स्वाक्षरी	तपासणी अधिकारी स्वाक्षरी
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

सदर अभिलेख नोंदवही संबंधीत तालुका कृषि अधिकारी व उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी पहिल्या पानावर व शेवटच्या पानावर प्रमाणित करून स्वाक्षरी करावी. क्षेत्रीय भेटीच्या वेळी तपासणी करून अभिप्राय नोंदवावेत.

प्रपत्र ५ : केंद्र शासनाच्या मान्यता प्राप्त तपासणी संस्थां/ केंद्रांचा तपशील

S.N	Address of identified institutions	Contact phone number	Email address
1.	Faculty of Agricultural Engineering, Rajendra Agricultural University, Pusa (Bihar).		dean_cae@rediffmail.com, kumar.kranti@yahoo.com, skpower@rediffmail.com
2.	State level Agriculture Implement Testing Centre, Agriculture Department, Govt. of Chhattisgarh, TeliBandha, Gorav Path, Raipur (Chhattisgarh).	09827151776, 0771-2430156	jdaengg.test-cg@nic.in
3.	Division of Agricultural Engineering, Indian Agriculture Research Institute, New Delhi-12.	011-25842294, 9968190405	indramani@iari.res.in satishtari@gmail.com
4.	College of Agricultural Engineering & Technology, Junagarh Agricultural University, Junagarh.(Gujarat)	9898942762	gupta-r-a@jau.in
5.	College of Agricultural Engineering & Technology, CCS Agricultural University, Hissar. (Haryana)	9416397798 8607866633	mukeshjainhisar@rediffmail.com
6.	Sher-e-Kashmir University of Agriculture Science & Technology, Srinagar Region.	094192-30487	sk_sharma@yahoo.com
7.	Sher-e-Kashmir University of Agriculture Science & Technology, Jammu Region.	094192-30487	sk_sharma@yahoo.com
8.	Birsa Agricultural University (BAU), Jharkhand	09431543781	dkrusia@gmail.com
9.	Jharkhand Agriculture Machinery Testing and Training Centre (JAM-TTC) Govt. of Jharkhand, Ranchi (Jharkhand).	9431395373 9934156377 8986672378	singh.omkar14@yahoo.co.in jarkhandranchi@gmail.com
10.	University of Agricultural Sciences, Gandhi Krishi Vignyan Kendra, Bangalore (Karnataka).	9482297957	palanimuthuv@gmail.com
11.	College of Agricultural Engineering, UAS, Raichur, (Karnataka).	9480163904	anantachary@gmail.com
12.	College of Agriculture Vijaypur, University of Agricultural Sciences Belgaum Rd, Krishi Nagar, Dharwad, 12 Karnataka 580005		deanacb@uasd.in
13.	Farm Machinery Testing Centre, College of Food Technology, University of Horticultural Sciences, Udyanagiri, Navanga, Bagalkot (Karnataka) - 587104		
14.	Farm Machinery Testing Centre, Kerala Agricultural University Kelappaji College of Agricultural Engineering & Technology Tavanur, Malappuram (Dist), Kerala- 679573.	9446113559	sindhu.bhaskar@kau.in fimtctve@kau.in
15.	Central Institute of Agricultural Engineering (CIAE), Berasia road Bhopal, Madhya Pradesh	0755-2521082	kna@ciae.res.in
16.	College of Agricultural engineering, Jawaharlal Nehru Krishi Vishvidyalaya, Jabalpur (Madhya Pradesh)		
17.	Dr. A.S. College of Agricultural Engineering MPKV, Rahuri, Distt. Ahmednagar. Maharashtra.	9850612344 9049051525	diraj_karale@hotmail.com vskankal@gmail.com
18.	Farm Machinery Testing, Training and Production Centre, Department of FM&P, Dr. PDKV, Akola, Maharashtra.	0724-2259403	sht1964@rediffmail.com
19.	College of Agricultural Engineering and Technology, Dr. Balasaheb Sawant Konkan Krishi Vidyapeeth, DAPOLI. Maharashtra.	9423784381	shahareprashant@rediffmail.com
20.	College of Agricultural Engineering, V. N. Marathwada Krishi Vidyapeeth, PARBHANI Maharashtra.431402	9503055628 8007752526	smitasolanki@yahoo.com
21.	College of Agricultural Engineering and Technology, Orissa University of Agriculture and Technology, Bhubaneswar (Orissa)	9437386861	debaraj1963@rediffmail.com
22.	State Level Farm Machinery Training & Testing Centre, Agriculture Department, Government of Orissa, Bhubaneswar (Orissa).	09437815544 09439727549	pkmsonu@gmail.com dasalok61@gmail.com
23.	College of Agricultural Engineering and Technology, Punjab Agricultural University, Ludhiana (Punjab).	9888997292 09779906139	sksingh@pau.edu goyalrajat@pau.edu
24.	Central Institute of Post-harvest Engineering and Technology (CIPHET), PAU campus Ludhiana(Punjab)..	9417596894 0161-2313123	Kadam1k@gmail.com
25.	College of Technology and Agricultural Engineering, Maharana Pratap, University of Agriculture and Technology, Udaipur (Rajasthan).	07891781022	shashipawar5406@gmail.com
26.	Farm Implements and Machinery Testing & Training Centre, Central Workshop, Swami Keshwanand Rajasthan Agricultural University, Bikaner (Rajasthan).	0941423034 0152-2250576	vladha@yahoo.com
27.	College of Agricultural Engineering and Post-Harvest Technology, Ranipool, Gangtok (Sikkim).	09933469544	snyadavkpl@yahoo.com

28.	Agricultural Engineering Collage & Research Institute (AEC&RI) ,Tamil Nadu Agricultural University, Kumulur , Trichy (TAMIL NADU)	0422-2457576	tnaushridhar@gmail.com
29.	Farm Machinery Testing Center, ICAR-Central Institute of Agricultural Engineering- Regional Center, near AMRC, Coimbatore 641003 (Tamil Nadu) .	0422 - 2472624, 9842955606	thasekumar@gmail.com
30.	Prof. Jayashanker Telengana State Agriculture University, Hydrabad (Telangana)	24018277 9989625237	
31.	State Level Farm Machinery Training and Testing Institute, Govt. of U.P. , Rehmankhara, Lucknow (U.P.) .	8176004522 0522-2841146	sametiup@gmail.com
32.	Sam Higginbottom Institute of Agriculture, Technology & Science (AAI), Deemed University, Allahabad (U.P.)	9794618648	fdean_engg@shiats.edu.in
33.	College of Technology, Gobind Ballabh Pant University of Agriculture and Technology, Pantnagar Uttranchal	0941051494 05944233380	jayantsingh07@gmail.com
34.	Department of Agriculture & Food Engineering, IIT, KHARAGPUR (West Bengal.)	9434704801 03222-282244	hifur@agfe.iitkgp.ernet.in
35.	State Farm Machinery Training-cum-Testing Institute, Faculty of Agricultural Engineering, (BCKVV), Mohanpur, Dist. Nadia (West Bengal)	03473-22265	souti62@rediffmail.com

प्रपत्र ६ : District-wise Farm Power Availability in Maharashtra State

Sr. No.	Name of District	As on 31.03.2019						Farm Power Availability (kW/ha)
		Tractors	Draught animals	Agricultural Labourers	Electric Motors	Diesel Engines	Power tiller	
1	Thane	2,256	96,388	1,239,366	17,205	4,540	6,747	1.162
2	Raigarh	305	123,163	295,475	36,714	3,264	696	1.207
3	Ratnagiri	100	67,366	180,809	14,445	1092	216	0.401
4	Sindhudurg	87	68,606	95,173	12,417	2,146	596	0.673
5	Nashik	53,369	132,615	684,934	379,234	6,184	5,059	3.333
6	Dhule	4,030	150,832	229,705	98,694	1,618	1,660	1.287
7	Nandurbar	6,424	211,352	184,566	44,779	1,419	140	1.458
8	Jalgaon	20,732	228,508	473,635	125,195	3,729	4,423	1.367
9	Ahmadnagar	41,481	214,217	509,361	368,815	6,772	2,008	2.380
10	Pune	33,909	146,797	1,056,931	265,664	13,581	2,336	2.248
11	Solapur	16,812	59,303	483,848	310,192	9,264	1,396	1.652
12	Satara	20,819	49,739	336,793	117,964	10,264	1,840	2.007
13	Sangli	9,519	112,651	316,237	92,126	7,925	3,559	1.216
14	Kolhapur	18,984	61,363	434,346	86,174	10,181	3,419	2.168
15	Aurangabad	16,525	203,711	414,380	160,918	1,816	44	1.649
16	Jalna	7,154	180,581	219,581	140,550	5,533	84	1.426
17	Bid	5,454	220,189	289,933	158,231	2,670	444	1.127
18	Latur	4,798	128,514	275,310	102,974	1036	364	1.113
19	Osmanabad	9,240	305,025	186,151	195,280	1,321	580	2.300
20	Nanded	3,259	138,202	376,331	91,201	2,763	740	0.725
21	Parbhani	190	98,028	205,846	4,626	52	60	0.145
22	Hingoli	2,835	110,376	132,184	93,490	3,390	84	1.478
23	Buldana	9,905	180,261	290,165	151,939	3,408	1124	1.388
24	Akola	7,006	85,098	203,899	31,786	994	312	0.808
25	Washim	5,097	86,891	134,173	49,069	3,499	48	0.990
26	Amravati	9,638	154,769	323,777	99,933	1,970	400	0.945
27	Yavatmal	5,605	244,485	311,178	87,781	5,049	136	0.715
28	Wardha	479	138,507	145,322	13,184	209	116	0.338
29	Nagpur	4,621	54	521,704	114,613	6,395	904	1.114
30	Bhandara	1453	74,475	134,408	29,925	2,616	88	1.111
31	Gondiya	3,047	129,286	148,257	19,874	4,237	96	1.281
32	Chandrapur	3,407	210,329	246,016	36,674	11,986	188	0.850
33	Gadchiroli	1,880	186,974	120,167	10,475	10,549	168	1.302
	Total	330,420	4,598,655	11,199,961	3,562,141	151,472	40,075	1.449

राज्य पुरस्कृत कृषी यांत्रिकीकरण 2021-22

सन 2021-22मध्ये कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हानिहाय लक्ष्यंक

रु. लाख

अ. क्र.	जिल्हा / विभाग	खातेदर संख्येचा प्रमाणावर Agriculture Census 2015-16			एकूण क्षेत्रीय क्षेत्र 2019-20			मागील वर्षीय मजूर कार्यक्रमावर			मागील वर्षीय एकूण खर्चावर			एकूण	उर्जा वापर Kw/ha	उर्जा वापराच्या प्रमाणानुसार	एकूण
		एकूण खातेदर संख्या	राज्याच्या तुलनेत प्रमाण	खातेदर संख्येच्या प्रमाणात निधी	एकूण क्षेत्रीय क्षेत्र ०० हे	राज्याच्या तुलनेत प्रमाण	क्षेत्राच्या प्रमाणात निधी	एकूण मजूर कार्यक्रम	राज्याच्या तुलनेत प्रमाण	मजूर कार्यक्रमाच्या प्रमाणात निधी	एकूण खर्च	राज्याच्या तुलनेत प्रमाण	खर्चाच्या प्रमाणात निधी				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	15	16.00	17
१	ठाणे	144736	0.947	25.566	2256	0.9571	25.842	35.863	0.944	12.741	21.200	0.442	7.964	72.113	1.162	3.19	75.307
२	पालघर	147149	0.963	25.992	1675	0.7106	19.187	32.907	0.866	11.691	76.470	1.596	28.725	85.595	1.162	3.79	89.387
२	रायगड	351279	2.298	62.049	1931	0.8192	22.119	64.253	1.691	22.827	43.250	0.903	16.246	123.242	1.207	5.26	128.498
३	रत्नागिरी	516989	3.382	91.320	2605	1.1052	29.840	89.323	2.351	31.733	70.150	1.464	26.351	179.245	0.401	23.01	202.255
४	सिंधुदुर्ग	325991	2.133	57.583	1592	0.6754	18.236	56.613	1.490	20.113	38.460	0.803	14.447	110.379	0.673	8.44	118.822
	ठाणे विभाग	1486144	9.723	262.511	10059	4.2676	115.225	278.960	7.341	99.104	249.540	5.207	93.733	570.573		43.70	614.270
५	नाशिक	709751	4.643	125.369	10140	4.3020	116.153	158.877	4.181	56.443	131.660	2.748	49.456	347.422	3.333	5.37	352.788
६	धुळे	260776	1.706	46.063	5398	2.2901	61.834	71.433	1.880	25.378	40.380	0.843	15.168	148.443	1.287	5.94	154.380
७	नंदुरबार	166067	1.086	29.334	3318	1.4077	38.007	36.727	0.966	13.048	485.480	10.131	182.365	262.753	1.458	9.28	272.031
८	जळगाव	478904	3.133	84.593	13424	5.6952	153.771	157.200	4.137	55.847	75.830	1.582	28.485	322.696	1.367	12.15	334.848
	नाशिक विभाग	1615498	10.569	285.359	32280	13.6950	369.764	424.237	11.164	150.716	733.330	15.304	275.474	1081.313		32.73	1114.047
९	अहमदनगर	1078983	7.059	190.590	15178	6.4394	173.862	255.577	6.726	90.797	189.210	3.949	71.074	526.324	2.380	11.38	537.708
१०	पुणे	829328	5.426	146.491	8106	3.4390	92.853	174.180	4.584	61.880	225.600	4.708	84.744	385.969	2.248	8.84	394.807
११	सोलापूर	777441	5.086	137.326	11710	4.9680	134.137	195.174	5.136	69.338	404.780	8.447	152.051	492.852	1.652	15.36	508.210
	पुणे विभाग	2685752	17.571	474.408	34994	14.8464	400.853	624.931	16.446	222.015	819.600	17.104	307.869	1405.144		35.58	1440.725
१२	सातारा	903900	5.913	159.664	6717	2.8497	76.943	173.707	4.571	61.712	275.250	5.744	103.394	401.712	2.007	10.30	412.016
१३	सांगली	552328	3.613	97.562	7918	3.3593	90.700	136.447	3.591	48.475	608.970	12.708	228.752	465.489	1.216	19.71	485.195
१४	कोल्हापूर	660676	4.322	116.701	6319	2.6809	72.384	136.883	3.602	48.630	300.650	6.274	112.936	350.650	2.168	8.33	358.976
	कोल्हापूर विभाग	2116904	13.849	373.927	20954	8.8899	240.026	447.037	11.764	158.816	1184.870	24.727	445.082	1217.851		38.34	1256.187
१५	औरंगाबाद	585765	3.832	103.469	13213	5.6057	151.354	178.233	4.690	63.320	211.830	4.421	79.571	397.714	1.649	12.42	410.130
१६	जालना	477252	3.122	84.301	8724	3.7012	99.933	134.347	3.535	47.728	64.020	1.336	24.048	256.011	1.426	9.24	265.253
१७	बीड	758468	4.962	133.975	10214	4.3333	117.000	185.367	4.878	65.854	75.710	1.580	28.440	345.269	1.127	15.77	361.040
	औरंगाबाद विभाग	1821485	11.916	321.745	32151	13.6402	368.286	497.947	13.104	176.902	351.570	7.337	132.059	998.993		37.43	1036.422
१८	लातूर	434739	2.844	76.792	6994	2.9672	80.116	112.840	2.969	40.088	49.110	1.025	18.448	215.443	1.113	9.96	225.408
१९	उस्मानाबाद	409995	2.682	72.421	7281	3.0890	83.403	121.280	3.192	43.086	60.290	1.258	22.647	221.558	2.300	4.96	226.517
२०	नांदेड	646749	4.231	114.241	9733	4.1293	111.491	156.993	4.131	55.774	55.070	1.149	20.686	302.192	0.725	21.46	323.649
२१	परभणी	394463	2.581	69.677	8745	3.7101	100.173	128.750	3.388	45.740	127.190	2.654	47.777	263.368	0.145	93.50	356.871
२२	हिंगोली	245969	1.609	43.448	6136	2.6032	70.287	80.187	2.110	28.487	38.870	0.811	14.601	156.823	1.478	5.46	162.286
	लातूर विभाग	2131915	13.947	376.579	38889	16.4989	445.470	600.051	15.791	213.176	330.520	6.898	124.160	1159.384		135.35	1294.730
२३	बुलढाणा	491158	3.213	86.758	9604	4.0746	110.013	133.490	3.513	47.424	303.710	6.338	114.085	358.279	1.388	13.29	371.568
२४	अकोला	273898	1.792	48.381	7369	3.1263	84.411	92.377	2.431	32.818	36.670	0.765	13.775	179.385	0.808	11.43	190.814
२५	वाशिम	235456	1.540	41.591	5168	2.1926	59.199	71.107	1.871	25.262	38.270	0.799	14.376	140.427	0.990	7.30	147.729
२६	अमरावती	470205	3.076	83.056	9800	4.1577	112.258	134.970	3.552	47.950	45.940	0.959	17.257	260.521	0.945	14.19	274.713
२७	यवतमाळ	442541	2.895	78.170	10547	4.4746	120.815	132.760	3.494	47.165	58.800	1.227	22.088	268.237	0.715	19.31	287.550
	अमरावती विभाग	1913258	12.517	337.955	42488	18.0258	486.696	564.704	14.861	200.618	483.380	10.088	181.580	1206.849		65.52	1272.373
२८	वर्धा	220063	1.440	38.872	4306	1.8268	49.325	61.767	1.625	21.943	160.690	3.353	60.361	170.501	0.338	25.97	196.469
२९	नागपूर	312564	2.045	55.211	6622	2.8094	75.854	91.740	2.414	32.592	106.590	2.224	40.039	203.696	1.114	9.41	213.109
३०	भंडारा	238794	1.562	42.180	2490	1.0564	28.523	49.020	1.290	17.415	47.070	0.982	17.681	105.799	1.111	4.90	110.702
३१	गोंदिया	258273	1.690	45.621	2409	1.0220	27.595	47.417	1.248	16.845	39.850	0.832	14.969	105.030	1.281	4.22	109.251
३२	चंद्रपूर	333056	2.179	58.831	5656	2.3996	64.789	82.073	2.160	29.158	100.090	2.089	37.598	190.375	0.850	11.53	201.905
३३	गडचिरोली	151733	0.993	26.802	2409	1.0220	27.595	30.117	0.793	10.699	184.750	3.856	69.399	134.495	1.302	5.32	139.809
	नागपूर विभाग	1514483	9.908	267.516	23892	10.1363	273.680	362.134	9.530	128.653	639.050	13.336	240.048	909.897		61.35	971.245
	एकूण	15285439	100.000	2700.000	235707	100.0000	2700.000	3800.000	100.000	1350.000	4791.850	100.000	1800.004	8550.004	1.449	450.00	9000.000

